

กาลนั้นพระราชบุตรแห่งพระเจ้าศรีธรรมโศกราช
 พระองค์ต่างพระมารดาเป็นพระอนุชาธิราชมี
 บุญญาธิการมาก เจ้าพระร่วงราชาธิราชพระราช-
 ทานตงพระนามชื่อว่าพระยาศรีธรรมราชา ให้ไป
 ครองราชสมบัติอยู่ ณ เมืองสุวรรณโลก เกจิ
 อาจารย์บ้างจำพวกว่าพระเจ้าศรีธรรมโศกราชนั้น
 เมื่อใดพระร่วงมาขึ้นตักตาคินให้พระร่วงเล่น ด้วย
 ทรงพระเมตตารักใคร่โปรดปราน พระราชบุตรนั้น
 เจ้าพระร่วงได้รับพระราชทานตักตาคินนั้น เคาะพ
 พระบิดา นัยถอ จะไปในที่ใด ๆ ก็ดี ร้องเรียก
 ตักตาคินนั้นว่าน้องมาไปด้วยกัน เจ้าจึงเป็นมนุษย์
 เป็นเพื่อนเราเด็ก ว่าด้วยวาจาสิทธิ์ ตักตาคินนั้น
 ยังเกิดเป็นมนุษย์รูปร่าง เติบโตมากินอาหาร
 สรรพการทองปวง พระร่วงนั้นเสวยปลาบึงทองค้ำ
 ยังมีเนื้ออยู่ข้างหนึ่งทองลงในน้ำทองค้ำ ว่าให้เขินชน
 จงว้ายไปกับทองค้ำนั้นเด็ก ปลานนั้นก็เขินชนว้ายไป
 กันทั้งค้ำได้ บางทีไม่มีค้ำแต่ตัวปลาครั่งชกก็มี

แต่กำลังเปล่านั้น มี ว้ายไปไ้เป็นอัครจริยประหลาด
 ต่าง ๆ มีปรากฏมาตราบเท่าทุกวันนี้ ทั้งยังเกิด
 ด้วยบุญคุณที่วาจาสิทธิ์แห่งท่านนั้น ว่ามาทั้งนี้โดย
 สิ่งเขย่งถาย่อย่อยขึ้นนัก ที่มีปลัการวิถดารนนั้นมียู่
 ในนิทานพระร่วงโน้น ครั้นนั้นสมเด็จพระร่วงบรม
 ราชธิราช เป็นพระยาเอกราชในสยามประเทศ
 แลนานาประเทศ มีไ้เียบคเียบนท้าวพระยาใน
 นานาประเทศ ยังมีหาชนทั้งหลายมีสมณพราหมณ์
 เป็นต้น ให้อยู่เย็นเป็นสุขทุกประเทศ ยังมีหาชน
 ทั้งหลายให้บำเพ็ญกุศล มีให้ท่านแลรึกษาคิด
 เป็นต้น ในพระพุทศศาสนา ยังพระพุทศศาสนา
 ให้งู้งเรืองวิมนาการ เสวยราชสมบัติโดยทศพิช-
 ราชธรรมมาช้านาน ส่วนพระยาจักรีธรรมราชานัน
 เสวยราชสมบัติโดย ทศพิช ราชธรรม อยู่ใน เมือง
 สวรรคโลก ส่วนบุรุษแกกัยทั้งภริยาอันเป็นบิดา

มารดาเลี้ยงพระร่วงนั้น แก่เฒ่าชราอายุชั้กสี่
 ษณมายแล้วก็กระทำกาลกิริยา ตายแล้วก็ไปตาม
 ขตากรรมนั้น เจ้าพระร่วงก็กระทำฌาปนกิจ
 สักการบูชา ถวายไทยทานแก่พระสงฆ์เป็นอันมาก
 ตามประเพณีกระทำฌาปนกิจนั้น

อยู่มาวันหนึ่งพระร่วงบรมราชาธิราช เสด็จ
 พระราชดำเนินไปด้วย ขศศักดิ์ ขริวาร เป็น อันมาก
 ไปสู่เมืองสวรรค์โลก ทอดพระเนตรเห็นกุฎวิหาร
 ผนังกว้างเป็นอันมาก ประราธนาจะกระทำให้
 จีรงการมั่นคงไปช้านาน จึงคิดอ่านด้วยพระอนุชา
 ธิราชเห็นว่า เราจะไปสู่เมืองมคธคือเมืองจีน ขอ
 ช่างกระทำด้วยขามแก่พระเจ้ากรุงจีนมาให้กระทำ
 ด้วยขามแลกระเบื้องในเมืองเรา จะได้กระทำ
 หลังกากุฎวิหารใช้การต่าง ๆ ที่เมืองเรา พระยา
 ศัรธรรมราชานันไคพังแล้วจึงกราบทูลว่า ข้าแต่
 พระองค์ผู้ทรงคุณอันประเสริฐ ข้าพระพุทธเจ้าจะ
 ขอตามเสด็จพระราชดำเนินไปด้วยพระองค์

พระมหากษัตริย์ทั้งสองนั้น มีพระทัยเป็นเอก-
 ฉันทด้วยกันแล้ว เล็ดลอดเรือพระที่นั่งน้อยกับ
 ราชบุรุษ ๗ คน แล้วตั้งแถวราชการทั้งหลาย
 มีเสนาบดีเป็นประธานให้ขุ่ยรักษาย่านเมืองว่า ท่าน
 ท่านทั้งปวงจงขุ่ยรักษาย่านเมืองเราจงที่ ตั้งแล้ว
 ก็ออกเรือพระที่นั่งนั้นไปโดยลำดับ ถึงมหาสมุทร
 หาดอันทรายมีไค้ทรายถึงกรุงมคธราช ด้วยเคชา
 นภาพยัญญฤทธิให้ประสิทธิ์ทุกประการทั้งนั้น ใน
 กาลนั้นไหรอาจารย์แห่งพระเจ้ากรุงจีน ถวาย
 ฎีกาพระเคราะห์เมืองนั้นแก่พระมหากษัตริย์ว่า ข้า
 แต่พระองค์มีทรงคุณอันประเสริฐ ข้าศึกจะมาถึง
 พระนครนพรงน จักไค้เมืองนั้นเป็นแท้

พระเจ้ากรุงจีนครั้น ไค้ทรง ฟังดังนั้น ก็สะทึง
 ตกพระทัย จึงให้หาเสนาโยธาทวยหาญ มาประ
 ชุมพร้อมกัน ในหน้าพระลานชัย ครั้นออก
 คักถือนถทุกประการ แล้วสั่งให้รักษาพระนคร
 ทกแห่งประคุดหอรบเชิงเทิน หน้าทักกำแพงชั้นนอก

ชั้นใน คนทั้งหลายมากกว่าแสนพร้อมด้วยเครื่อง
ศาสตราวุธต่างๆ รักษาพระนครแลพระราชวัง
ตามรั้วสิ่งทุกประการตรวจตรากันเป็นสามารภ

สมเด็จพระร่วงเจ้าก็ยกพระอนุชาธิราช ครั้น
ถึงเมืองจีนแล้ว จึงให้ราชบุรุษ ๗ คนอยู่รักษา
เรือน ทั้งสององค์พากันเข้าไปในราชฐาน แล
คนทหารทั้งหลายซึ่งรักษาประตูพระราชวังชั้นนอก
ชั้นในเห็นกษัตริย์ทั้งสององค์นั้น ให้บังเกิดภัย
ความกลัวขึงนัก มีอาจะกล่าวห้ามปรามสิ่งหนึ่ง
สิ่งใดมิได้ ก็ปลาศสนาการหนีไปในทอน ห้ามผู้
จะต้านทานกางกันไว้มิได้ กษัตริย์ทั้งสองก็เข้าไป
ไปถึงสำนักแห่งพระเจ้ากรุงจีน จึงนั่งในที่สมควร

พระเจ้ากรุงจีนทอดพระเนตรเห็นกษัตริย์
สอง เสด็จมานั่งในที่ใดเช่นนั้น สะทึงตกพระทัย
กลัวขึงนัก ปรารภเพื่อจะถวายบังคมแก่กษัตริย์
ทั้งสองนั้น

พระราชสมัคคิบ้านเมืองแห่งตน จึงถวายราช
 สมัคคิแด่พระราชอิภาแก่สมเด็จพรร่วงเจ้าว่า ข้า
 แด่พระองค์ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ข้าพเจ้าขอ
 ถวายสิ่งนี้แก่พระองค์ ข้าพเจ้าขอเป็นทาสแห่ง
 พระองค์

สมเด็จพรร่วงเจ้าก็ทรงฟังดังนั้น จึงทรง
 พระกรุณาการว่า ข้าแต่พระองค์ผู้ประเสริฐ คุณ
 นี้มีไยปรารภนาพระราชสมัคคิของพระองค์ ทร
 พระกรุณาโปรดพระราชทานพระราชสมัคคิให้แก่
 ข้าพเจ้าด้วยเคารพสัจจิตตะแล้ว จึงเสด็จพระ
 ราชดำเนินไปสู่ทูลพระราชาสีห์อันมีอยู่ในพระนคร
 นั้น จึงอธิบายว่า รูปพระราชสีห์นั้นเป็นทาสเสีย
 ทาย เราจะตักศิระแห่งราชสีห์ ถ้าศิระ
 นั้นไปตกลงในเมืองใด เราก็จะไปเสวยราชสมัคคิ
 อยู่ในเมืองนั้น ครั้นอธิบายแล้วจึงตักรูปราชสีห์
 นั้นด้วยพระแสงขรรค์าวุธแห่งพระองค์ รูปราชสีห์

นั้นชากกลางตัว ข้างศีรษะนั้นลอยไปบนอากาศ
ด้วยบุญอธิติอุทธีจากสถิตนั้นไปตกกลางพระนคร
สุโขทัย

พระเจ้ามคธราช เสนาอำมาตย์ และ มหาชน
ทั้งหลาย ได้เห็นพระอธิติอุทธีเทวณภาพมาก
ยิ่งนักดังนั้น ก็ยังเกิดความกลัวสมเด็จพระร่วง
บรมราชาธิราชเจ้านันทาสุมิได้ พระเจ้ากรุง
จีน จึง ราชภิเษก สมเด็จพระร่วง กับ พระ ราชธิดา
ของพระองค์ แล้วเชื้อเชิญให้เสวยราชสมบัติอยู่
ในเมืองนั้น

สมเด็จพระร่วง บรมราชาธิราชเจ้า ได้ฟัง กัง
นจนตรัสว่า ข้าแต่พระองค์ผู้ประเสริฐ เมือง
นี้มีได้เป็นเมืองใหญ่ ศักระราชส์ที่ไปตกลงใน
พระนครสุโขทัย ๆ เป็นใหญ่ ข้าพระองค์เจ้าจะ
ลาไปเสวยราชสมบัติอยู่ในเมืองสุโขทัยนั้น ครั้น
ตรัสดังนั้นแล้ว ก็ยังเสวยราชสมบัติ อยู่ด้วยพระ
ราชธิดาเจ้ากรุงจีนในเมืองนั้นสิ้น ๓ เดือนแล้ว จึง

ตรัสแก่พระยานว่า ข้าพเจ้าจะลาพระองค์กลับไปเมืองสุโขทัย

พระเจ้านครราชสีมาทรงฟังดังนั้นจึงตรัสถามว่า พระองค์จะพาพระขัณฑ์เสด็จไปด้วยหรือ จะให้อยู่ในเมืองนี้ สมเด็จพระร่วงเจ้าได้ทรงฟังดังนั้นจึงตรัสว่า ตามพระขัณฑ์ นางจะไปด้วย ข้าพเจ้าจะพาไป นางจะอยู่กับพระขัณฑ์อยู่เด็ก

พระเจ้ากรุงธนบุรีจึงถามพระราชบิดาว่า คุณกรเจ้าเป็นลูกรัก เจ้าจะอยู่หรือจะไปด้วยพระภักดีสามีนางนั้นทรงกราบทูลสมเด็จพระบิดาว่าข้าพเจ้าจะลาพระบิดาไปตามพระภักดีสามีนั่นสัตว์จะหาสามีนั่นเป็นทักท้อใจจะหาได้เป็นอันยากนักจะได้ความรื้อนรันทนทุกขลำบากด้วยตรปรนนิบัติคอยแต่กายจะให้ชายรักก็ยาก ไกลแล้วมาพลักพรากอยู่เป็นม่าย ความเจ็บช้ำก็จะมีต่าง ๆ อยู่นี้มิได้ ข้าพเจ้าจะขออำลาพระราชบิดาเจ้าไปกับด้วยพระภักดีสามีน

สมเด็จพระร่วงเจ้า จึงขอช่างกระทำด้วยขาม
 มา ๕๐๐ คน พระเจ้ากรุงจีนก็อนุญาตให้ แล้ว
 ให้แต่งสำเภาเกตรา ๓๓ ลำ ยรวทกเงินทอง
 แก้วแหวนแพรพรรณผ้าไหม^{ไหม} แลเครื่องครุฑ
 ยวโรกษุโยกเป็นอันมาก แล้วจัดแจงทาสกรรม-
 กรชายหญิงเป็นอันมาก พระราชทานให้แก่พระ
 ราชธิดา แล้วให้โอรา^{โอร}าทานสาสน์สั่งสอน แล
 พระชนนีมารดา แลพระญาติพระวงศ์ที่เครือ
 ไต่โกโสกาอาลัย ว่าไว้ร้องให้รักพระราชธิดาแข็ง
 แข่งสนั่นในพระราชวัง ด้วยเสนาหารักในพระราช
 ธิดา ก็พากันมากยั่วยุบริวารตามมาส่งถึงสำเภา
 ส่วน พระราชธิดา ก็ถวาย บังคมลาสมเด็จพระบิดา
 มารดาแล้วลงสู่สำเภา ครั้นได้เพลาฤกษ์ก็แล้ว
 ชาวพนักงานลาค้าได้ก่กั้นหนอาบัน ก็ตีฆ้อง
 ถอนสมอให้ร้องเอาชัย กางใบโขนของออกสำเภา
 เกตรา จากท่าไปสู่มหาสมุทรทะเลหลวง คนทั้ง
 ปวงหาภัยอันตรายมิได้ มาตามลำคับทรายเท่าถึง
 เมืองสุโขทัย^{ไทย} หาพายุคลื่นลมร้ายมิได้ ด้วย

บุญญาธิการอิทธิฤทธิ์ มหาเศรษฐีภาพ แห่งสมเด็จพระ
 พระร่วงเจ้านัน ครั้นถึงพระนครแล้ว จึงให้รับราช
 ธิราชขึ้นไปในพระราชวัง ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า
 ให้นางนั้นอยู่ในพระราชเรือนหลวง แลพระราช
 บตรพระเจ้ากรุงจีนนั้น มีพระนามปรากฏชื่อว่า
 ชื่อว่า นางคันธารราชเทวี เป็นที่เสนหารักใคร่
 แห่งสมเด็จพระร่วงเจ้านันอยู่เป็นสุขมาช้านาน คน
 ทั้งหลาย ชัง เหาแควอง สิ่งของบรรทุกสำเภามาส่ง
 นั้น ชนแควองสิ่งของชนถวายเสร็จแล้วก็ถวาย
 มังคมอาลากลับไปเมืองกรุงจีน

ครั้นเมื่อพระเจ้าอลังคะอสูรไท้เสวยราชสมบัติ
 ในเมืองพุกาม ยกทัพมาตีเมืองสทิมไค้แล้ว ไป
 สร้างเมืองเมาระตะมะ รุคคักราชไค้ ๖๒๕ ปี ครั้น
 นั้นพระร่วงเสวยราชสมบัติอยู่ในเมืองสุโขทัย เป็น
 ใหญ่เฮอร์ราช ยิ่งกว่า ท้าวพระยาทั้งหลายในสยาม
 ประเทศแลรามัญประเทศแลมลาวะประเทศ จีน
 ประเทศ พุกามประเทศ ปรากฏไปทั่ววาจาสิทธิ
 มหิทธิฤทธิ์เศรษฐีภาพมาก มิได้เยียดเบียนท้าว

พระยาในประเทศอื่น ยังคนทั้งหลายให้อยู่เย็นเป็น
สุข ท้าวพระยารามัญทั้งหลาย มีพระยาฟ้ารว
เป็นต้น ได้เสวยราชสมบัติในเมืองเมาะตะมะ
ยอมถวายเครื่องราชบรรณาการแก่สมเด็จพระร่วง
เจ้า แล้วขอพระราชทานนามบุญญกัณฑ์แก่สมเด็จ
พระร่วงเจ้า ๆ จึงตั้งแต่งตั้งพระราชทานบุญญกัณฑ์
แล้วเขียนลงในแผ่นทอง แล้วพระราชทานไปแก่
ท้าวพระยารามัญนั้นเป็นอันมาก แล้วมาทูลโดย
ย่อ ทูลพิสดารวิถิตารนั้นมียู่ในคัมภีร์มหาพุทธการ
วงศ์โน้น

ในกาลครั้งนั้นสมเด็จพระร่วงบรมราชาธิราช
เจ้า ปรากฏทวยวาจาสิทธิมีบุญมหิทธิฤทธิ์ชานภาพ
เป็นอันมาก ตำแกงเทศอันวิเศษไว้ประหลาด
ต่าง ๆ ก็เป็นอันมาก ให้ช่างทั้งหลายนั้นกระทำ
ด้วยขามกระเบื้องเคลือบ ณ เมืองสุวรรณโลก แล้ว
ให้มั่งกุฎวิหารการเปรียญโรงพระอุโบสถ ทวย
กระเบื้องเคลือบก็เป็นอันมาก และให้ช่างกระทำ
พระปรางค์อันใหญ่สูงบรรจุพระบรมธาตุ แลรูป

พระปฐมมากรน้อยใหญ่ก็เห็นอันมาก แล้วกระทำ
การฉลองด้วยเครื่องสักการบูชาต่าง ๆ บำเพ็ญ
พระราชกุศล มีรักษาศีลแต่ให้ท่านเป็นต้นนั้นก็เห็น
อันมากมาช้านาน

แล้วด้วยสามที่ให้กระท่านนั้นคืนไม่ก็จึงเป็นรว
รอยร้างไป ปรากฏมีมาทรายเท่าทุกวันนี้

พระยาศิริธรรมราชา ให้กระทำด้วยอิฐ
และศิลาใหญ่ สูงกว่าพระปรางค์ สมเด็จพระร่วง
เจ้าไต่ทอก พระเนตรเห็นพระปรางค์ดังนั้น ไม่ชอบ
พระทัย ให้รื้อออกพระเจดีย์อันแล้วด้วยศิลานั้น
ลงมาตั้งไว้ในวัดนั้น ศิลาขอมคนนั้นยังปรากฏอยู่
ทุกวันนี้

พระราชบุตรแห่งพระร่วงเจ้าพระองค์หนึ่งชื่อ
เจ้ารามราชกุมาร เกิดด้วยนางคันธารราชเทวี
มีพระรูปโฉมงาม มีบุญญาธิการมาก เป็นทรรค
เสนาแห่งพระร่วงเจ้านั้น แล้วก็มีจิตเป็นกุศล
เป็นทรรคแก้มหาชนคนทั้งหลาย สมเด็จพระร่วง
บรมราชาธิราชเจ้า ย่อมเสด็จไปชมในนานา

ประเทศ มีใ้กระ^๕ทำอันตรา^๕ย^๕เขีย^๕ค^๕เขีย^๕น^๕สม^๕บ^๕ค^๕
บ้านเมือง แ^๕ห^๕่ง^๕ท^๕ำ^๕พระ^๕ยา^๕ท^๕ง^๕ห^๕ล^๕าย^๕ใน^๕ป^๕ระ^๕เท^๕ศ^๕อ^๕น^๕ๆ
แ^๕ล^๕ท^๕ำ^๕พระ^๕ยา^๕ท^๕ง^๕ห^๕ล^๕าย^๕ใน^๕ป^๕ระ^๕เท^๕ศ^๕น^๕น^๕ ุ^๕รู้^๕แ^๕ล^๕ว^๕อ^๕อ^๕ก^๕
ไ^๕ป^๕ด^๕ว^๕าย^๕ม^๕ง^๕ค^๕ม^๕ แ^๕ล^๕ด^๕ว^๕าย^๕ร^๕า^๕ช^๕ย^๕ร^๕ร^๕ณ^๕า^๕การ^๕ส^๕ัก^๕การ^๕-
ยุ^๕ชา^๕แ^๕ก^๕่^๕พระ^๕ร^๕ว^๕ง^๕เจ^๕ำ^๕น^๕น^๕ ุ^๕กระ^๕ทำ^๕ป^๕รา^๕ศ^๕ร^๕ย^๕ก^๕ว^๕ัย^๕ส^๕น^๕ท^๕
ว^๕า^๕า^๕ แ^๕ล^๕ว^๕ก^๕ล^๕ย^๕มา^๕สู่^๕ม^๕เ^๕อง^๕แ^๕ห^๕่ง^๕ค^๕น^๕ แ^๕ท^๕่^๕ฉ^๕น^๕มา^๕
ช^๕ำ^๕ว^๕า^๕น^๕เป็น^๕ท^๕ล^๕าย^๕ ุ^๕พระ^๕อ^๕ง^๕ค^๕น^๕น^๕มี^๕พระ^๕ชน^๕มา^๕ยุ^๕ย^๕น^๕
ส^๕เ^๕ว^๕ย^๕ร^๕า^๕ช^๕ส^๕ม^๕บ^๕ค^๕ี^๕มา^๕ช^๕ำ^๕ว^๕า^๕น^๕ไ^๕้^๕ ๖๐ ุ^๕ปี^๕ค^๕ษ^๕ ท^๕ร^๕ง^๕พระ^๕
ช^๕ร^๕า^๕ภ^๕า^๕พ^๕แ^๕ล^๕ว^๕

อ^๕ยุ^๕มา^๕ว^๕น^๕ห^๕น^๕ง^๕ ุ^๕จ^๕ิง^๕ค^๕ร^๕ส^๕ส^๕ง^๕แ^๕ก^๕ม^๕ห^๕า^๕ช^๕น^๕ค^๕น^๕ท^๕ง^๕-
ห^๕ล^๕าย^๕มี^๕ส^๕เ^๕น^๕า^๕ย^๕ค^๕ี^๕เป็น^๕ป^๕ระ^๕ณ^๕า^๕ว^๕า^๕ ุ^๕ท^๕ำ^๕น^๕ท^๕ง^๕ป^๕ย^๕ง^๕อ^๕ย^๕
ค^๕่^๕อ^๕ย^๕อ^๕ยุ^๕จ^๕ก^๕ี^๕เป็น^๕ส^๕ุ^๕ช^๕เ^๕ก^๕ิ^๕ ุ^๕ช^๕ว^๕ัย^๕ก^๕ัน^๕ร^๕ัก^๕ย^๕า^๕บ้าน^๕ม^๕เ^๕อง^๕เร^๕า^๕
จ^๕ก^๕ี^๕ ุ^๕เร^๕า^๕จะ^๕ล^๕า^๕ท^๕ำ^๕น^๕ท^๕ง^๕ห^๕ล^๕าย^๕ไ^๕ป^๕ม^๕เ^๕อง^๕ส^๕ว^๕ร^๕ค^๕โ^๕ล^๕ก^๕
อ^๕า^๕ย^๕น^๕ำ^๕ท^๕แ^๕ก^๕ง^๕ค^๕ิ^๕ลา^๕ไ^๕ห^๕ญ^๕น^๕ ุ^๕ถ้า^๕ไม่^๕เ^๕็น^๕เร^๕า^๕ก^๕ล^๕ย^๕มา^๕
ล^๕ว^๕ง^๕พ^๕ัน^๕ ๗ ุ^๕วัน^๕แ^๕ล^๕ว^๕ ุ^๕จ^๕ิง^๕ร^๕า^๕ชา^๕ภ^๕ิ^๕เข^๕ย^๕ก^๕เจ้า^๕ร^๕า^๕ม^๕ร^๕า^๕ช^๕ย^๕ค^๕ร^๕
เร^๕า^๕ไ^๕้^๕ค^๕ร^๕อ^๕ง^๕ร^๕า^๕ช^๕ส^๕ม^๕บ^๕ค^๕ี^๕เ^๕ก^๕ิ^๕ ุ^๕ส^๕ัง^๕แ^๕ล^๕ว^๕ส^๕เ^๕ค^๕ไ^๕ป^๕สู่^๕ม^๕เ^๕อง^๕
ส^๕ว^๕ร^๕ค^๕โ^๕ล^๕ก^๕ก^๕ว^๕ัย^๕บ^๕ร^๕ิ^๕ว^๕า^๕ร^๕เป็น^๕อ^๕ัน^๕มา^๕ก^๕ ุ^๕ค^๕ร^๕น^๕ด^๕ิง^๕แ^๕ก^๕ง^๕

คิดหาใหญ่ขึ้นแล้วก็เสด็จลงทรงสนานในที่นั้น ชำระ
พระสรีรกายสบายพระทัยแล้ว ก็อันตรธานหายไป
ในน้ำ หาผู้ใดจะทันรู้เห็นมิได้

ฝ่ายมหาชนทั้งหลายมีเสนาบดีเป็นต้น ครั้น
มิได้เห็น พระร่วงเจ้า ก็ตกใจ ร้องไห้ว่า ไร ไร หาย
ประหม่าเสรำโคกโคกอากาศรู้เกิดครันเป็นอันมาก
ให้คนทั้งหลายช่วยกันลงในน้ำที่แก่งศิลาใหญ่ ให้
ดำค้นค้นหาในช่องศิลา งมคว้านหา มากกว่าร้อย
ทั้งผู้ใหญ่ผู้น้อยก็ ให้ เทียวหาบนบก แลย่ำริมฝั่งน้ำ
ทุกแห่ง แสวงหาทุกตำบลก็ได้พบเห็นแล้วจน
ล่วงพ้น ๗ วัน คนทั้งหลายนั้นอาลัยว่า ไร โหยหา
ว่า แท้จริงพระองค์ไม่เมตตาอาลัยถึงเราทั้งหลาย
แล้ว ชะรอยพระองค์รักถึงพระชนนีมารดา
พระญาติพระวงศ์อันอยู่ในนาคพิภพ พระจะลง
ไปเยี่ยมเยือนแล้วจะกลับมา หรือจะไม่กลับมา ประ-
การใดก็ไม่แจ้ง ครั้นมิได้พบเห็นแล้วคนทั้งหลาย
นั้นจึงกลับมาเมืองสุโขทัย อยู่ ๗ วันก็จัดแจงแต่ง

พระราชพิธีราชาภิเษกเจ้ารามราชบุตร ได้ผ่าน
พิภพเสวยราชสมบัติตามราชประเพณีในกรุงพระ-
นครสุโขทัยนั้น

สมเด็จพระราชบุตรนั้น จึงทรงพระนามชื่อว่า
เจ้ารามราชาธิราช มีบุญญาธิการมหิทธิมหา
เกศานาถาพมาก ได้เสวยราชสมบัติเป็นสุขอยู่ ณ
เมืองสุโขทัย

ในพระคัมภีร์สิ่งพิพัญญูมากรนั้นว่า สมเด็จพระ
พระร่วงเจ้านั้นชื่อว่า พระยาสุริยวงศา พระราช
บุตรนั้นชื่อว่าพระยาบาลราช นั้นคำเกจิอาจารย์
เปลี่ยนกันดังนี้

ปจฺจิม ปริจฺเจโต สำแดงมาในเรื่องราว
ยังเกิดแลเหตุต่าง ๆ แลอันตรธานแห่งพระร่วงเจ้า
กล่าวมาโดยย่อ นั้น ก็ยบปริจเจตเป็นปฐมเท่านั้น

ในกาลเมื่อจุลศักราช ๕๘๘ ปีนั้น พระเจ้า
เชียงใหม่ได้เสวยราชย์ เป็นสุขอยู่ในเมืองเชียงใหม่

มีศรัทธาสรางอารามวิหารพระเจ็ดยี่สิบรูปพระปฐมมา-
กร โรงธรรมกุฎีศาลาบริเวณอาวาสเป็นอันมาก
แล้วกระทำการฉลองสักการบูชาพระรัตนตรัย ให้
ทานวัตถุต่าง ๆ ถวายแก่พระสงฆ์เป็นอันมาก ให้
สมโภช ๗ วันแล้วถวายข้าพระโยมสงฆ์เป็นอันมาก
ให้ไว้ปฏิบัติพระรัตนตรัยในอาวาสนั้น

ครั้งนั้นยังมีสามเณรรูปหนึ่งมาเป็นอาคันตุกะ
ได้เห็นอาวาส บริเวณ พระเจ็ดยี่สิบมหาวิหาร แล พระ
ปฐมมารงามยิ่งนัก ยังเกิดศรัทธาปสาทะเลื่อมใส
เข้าไปในพระอารามวิหารนั้น นมัสการกราบไหว้
บูชาพระเจ็ดยี่สิบแลพระปฐมมาร แล้วออกไปจาก
วิหาร จึงกวาดลานพระเจ็ดยี่สิบยกคัลเจตนา ฝ่าย
ข้าพระทั้งหลายทรรพยาพระนั้น จึงห้ามพระสาม-
เณรนั้นว่า อย่ากวาดกวัดกัน ไปเสียท่อนเด็ก

พระสามเณรนั้น มีฟังว่า รูป จะกวาด เขาบุญ
ข้าพระทั้งหลายโกรธจึงว่า สามเณรรูปนี้มาซึ่ง

เอาบุญของเรา ห้ามก็มีฟัง ว่าแล้วเข้าไปกราบ
ทูลแก่พระเจ้าเชียงใหม่ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้
ประเสริฐ สามเณรรูปหนึ่งมาปรนนิบัติกวาดวัดซึ่ง
เอาบุญของพระองค์ ห้ามก็มีฟัง

พระเจ้าเชียงใหม่ได้ฟังดังนั้น จึงโกรธพระ
สามเณรนั้นว่า คัวยวาทอนทยาว่า สามเณรมา
ซึ่งเอาบุญของเรา ห้ามมีฟังดังนั้น ท่านทั้งหลาย
จงผูกคอตายไปเสียให้พ้นวัด ข้าพระนั้นจึงกระทำ
ตามรับสั่งดังนั้น เจ้าสามเณรนั้นได้ฟังก็โหม่นสี
ซึ้งพระยานั้น คัวย คิดว่า เรากระทำกุศล กัน
พระยานั้น ยังคัย กรรม อนทยาข้าแก่เรา ฉะนั้น ผิด
แล้ว ครนคึกแล้วจึงว่าแก่ข้าพระนั้นว่า ท่าน
ทั้งหลายจงคัยบับรูปสลักรูปหนึ่ง รูปประนมัสการ
ลากระทำปทักษิณพระเจ้าก่อน ข้าพระจึงอนุญาต
แล้วไปกระทำปทักษิณนมัสการอธิษฐานปรารภณา

ว่า เกษะกศลอันข้ากระทำ^๕ เมื่อข้ากระทำกาล
 กิริยาตายนั้น^๕ ขอให้ไต่ไปยังเกิดเป็นพระราชบุตร
 แห่ง พระยาใน เมือง สัตตวงศ์^๕ ขอให้ไต่กระทำ
 สงครามกับพระยาเชิงราย^๕ ให้ข้ามชัยชนะแก่
 พระยานั้น^๕ ครั้นอธิษฐานแล้วก็ไปจากที่นั้น^๕ อยู่มา
 ไม่ช้านัก เกิดอาพาธหนักด้วยโรคอันใดอันหนึ่ง
 กระทำกาลกิริยาตาย^๕ แล้วก็ไต่ไปเกิดในครรภ์
 พระอัครมเหสี แห่ง พระยาสัตตวงศ์^๕ นั้น อยู่ถ้วน
 กำหนดกตศมาส ๑๐ เดือน ประสูติจากมาตุครรภ์
 โภทรมีบุญมาก^๕ เมื่อพระราชกุมารวัฒนาการมี
 พระชนม์ได้ ๑๐ พระวัสสา พระบิดาสวรรคตแล้ว
 ชนทั้งหลายมีเสนาบดี เป็น ประชานกระทำการ
 ฉายนกิจแห่งพระยานั้น^๕ แล้วจึงอภิเษกพระราช
 กุมารนั้นให้ครองราชสมบัติ^๕ อยู่เป็นสุขในเมือง
 สัตตวงศ์^๕ นั้น

ในการนั้น เมืองสัตตวงศ์^๕ เช่นเมืองชนแก่ เมือง
 เชิงราย^๕ นั้น ราชบุรุษแห่งเมืองเชิงรายจึงไปสู่

เมืองสทิงค์ เพื่อจะไปตัดเือนเร่งเอาดอกไม้ทอง
เงิน ให้มาส่ง ณ เมือง เชียงรายนั้น ตามอย่าง
ธรรมเนียม พระราชกุมารเจ้าเมืองนั้น จึงคิดการ
สงครามล่อลวงข้าหลวงชาวเมืองเชียงรายได้ ท่าน
ข้าหลวงทั้งหลาย มาตัดเือนเร่งให้ส่งดอกไม้ทอง
เงินนักช้อยด้วยอย่างธรรมเนียมอยู่แล้ว แต่ข้า
ครองเมืองนั้นฟังไ้ว่ากล่าวใหม่ ยังเด็กเล็กนัย
อ่อนคึกก็อ่อนน้อม มีสทิษย์ญญาถึงอ่อนน้อม ท่าน
ข้าหลวง ทั้ง ปวง จึงไ้ อ่อนเือนเพราะไ้ แก่ข้า ผู้ เด็กเล็ก
นัย ให้สทิษย์ยังค้อยสัก ๓ ปี ข้าจึงจะส่งดอกไม้
ทองเงินไปถวายตามอย่างธรรมเนียม

ข้าหลวงนั้นครั้นไ้ยินว่าจากนั้น มีจิต
เมตตาแก่พระราชกุมารนั้น จึงอนุญาตว่าตามเถิด
เจ้าเมืองสทิงค์ ล่อลวงข้าหลวงเมืองเชียงรายได้
กลอุบาย จะคิดการสงคราม จะให้ช้านาน เน้น
ออกไป จะไ้แต่ท่งพระนครค่ายคูประตูหอรบเชิง
เทินข้อมกำแพงเมืองให้มั่นคง จะไ้จักแรงให้

กระทำไร่นา ยุ่งตาง สะสม ข้าวเปลือก ข้าวสาร แล
 โภชนาหาร ของหวานของคาว เกล็ดพริกเปรี้ยวเค็ม
 ให้ได้ไว้งมาก แลจะได้จัดแจงซ่อมแปลงเครื่อง
 ศัสตราวุธสิ้นยาวนานน้อยใหญ่ แลจะได้ย่ำรุ่งช้าง
 ม้าโยธาทรงคพลทวยหาญ ให้หัดฝึกป้อนสั่งสอน
 หนูหน้าไม้ ๔๗ บินไฟใหญ่น้อย เบญจรงค์, มณฑการ,
 กระบองแก้ว, บินหลังช้าง, ชานกยาง, หางนก
 คุ่ม, ลากลับ, หามแล่น แลให้ชำนาญชำนาญ
 ในการทหารยุทธสงครามจงทุกประการ ครั้นก็
 ตรัสทรง การยุทธสงคราม ยุทธชิงชัยไว้เสร็จแล้ว
 จึงให้สั่ง ราชบุรุษ ข้าหลวงชาวเมืองเชียงราย กลับ
 ไป แล้วยปรึกษาด้วยข้าราชการทั้งหลายมีเสนาบดี
 เป็นประธานให้ตั้งแต่งจัดแจงการทั้งปวงต่าง ๆ ทั้ง
 กล่าวพรรณนามานี้ ครั้นใกล้จะถึง ๓ ปีการทั้ง
 ปวงพร้อมแล้ว จึงให้ จัดแจงพลโยธาหาญได้
 ประมาณมากหลายหมื่น ช้างม้าก็ได้มากกว่าร้อย
 พร้อมด้วยเครื่องสรรพยุทธต่าง ๆ แล้วยให้พระ

ปโรหิตโหรโหราหาคุณกันยัตฤกษ์^๕ก็ ครั้นได้^๕กุ-
 วารก็^๕พิชัย^๕ฤกษ์^๕ จะ^๕ไถ่^๕ระ^๕เบ^๕เ^๕กระ^๕บาย^๕ข^๕บาย^๕คำ^๕เน^๕
 พล^๕ท^๕ห^๕ร^๕ พระ^๕ภ^๕ย^๕า^๕ล^๕เจ้า^๕เม^๕ือ^๕ง^๕ส^๕ั^๕ย^๕ว^๕ง^๕ค^๕ ก็^๕ช^๕ำ^๕ระ^๕
 ส^๕ระ^๕ส^๕ร^๕ง^๕ พระ^๕อง^๕ค^๕ ส^๕ร^๕ร^๕ก^๕า^๕ย^๕า^๕ ก^๕ว^๕ย^๕อ^๕ท^๕ก^๕ อ^๕า^๕ร^๕า^๕ น^๕้ำ^๕ห^๕อ^๕ม^๕
 ใ^๕ส^๕่^๕ก^๕ระ^๕ห^๕อ^๕ม^๕ท^๕อ^๕ง^๕ผ^๕อ^๕ง^๕แ^๕ล^๕ว^๕ ส^๕ำ^๕ร^๕า^๕น^๕ุ^๕ร^๕า^๕ช^๕ห^๕ฤ^๕ท^๕ย^๕แ^๕ล^๕ว^๕
 ท^๕ร^๕ง^๕พระ^๕ภ^๕ย^๕า^๕ เ^๕ร^๕อ^๕ง^๕อ^๕ล^๕ง^๕ก^๕า^๕ร^๕า^๕ภ^๕ร^๕ณ^๕ บ^๕ร^๕ว^๕ร^๕ว^๕ร^๕า^๕
 ร^๕ู^๕ง^๕ร^๕อ^๕ว^๕ร^๕น^๕ไ^๕ช^๕ค^๕ิ^๕ร^๕ุ^๕จ^๕ ก^๕ว^๕ย^๕ศ^๕ร^๕ ส^๕ุ^๕พ^๕ร^๕ณ^๕ร^๕ค^๕น^๕ อ^๕ำ^๕ม^๕ร^๕ง^๕ค^๕
 ว^๕ร^๕ร^๕า^๕ช^๕ว^๕ไ^๕ล^๕ ใ^๕ส^๕่^๕ส^๕อ^๕ก^๕ ส^๕ำ^๕ห^๕ร^๕ย^๕ เ^๕ร^๕อ^๕ง^๕ ท^๕ร^๕ง^๕พิ^๕ช^๕ัย^๕
 ส^๕ง^๕ค^๕ร^๕า^๕ม^๕ เ^๕ส^๕ร^๕ว^๕แ^๕ล^๕ว^๕มี^๕ช^๕ำ^๕ ไ^๕ด^๕พิ^๕ช^๕ัย^๕ฤ^๕ก^๕ษ^๕ย^๕า^๕ท^๕ร^๕า^๕ก^๕
 ย^๕น^๕ล^๕อ^๕ล^๕น^๕ม^๕อ^๕ง^๕ช^๕ย^๕แ^๕ท^๕ร^๕ส^๕ง^๕ช^๕ ม^๕อ^๕ง^๕ก^๕ล^๕อ^๕ง^๕ช^๕น^๕ย^๕น^๕ล^๕อ^๕
 ค^๕ัพ^๕ท^๕ส^๕ำ^๕เน^๕ย^๕ง^๕เส^๕ย^๕ง^๕ส^๕น^๕ก^๕ก^๕อ^๕ง^๕โก^๕ถ^๕า^๕ห^๕ล^๕ ย^๕ก^๕ร^๕ง^๕ช^๕ย^๕
 โย^๕ก^๕ย^๕น^๕เว^๕ห^๕า^๕ ก^๕ำ^๕เน^๕น^๕ห^๕ำ^๕เ^๕ย^๕อ^๕น^๕ ช^๕ย^๕า^๕ย^๕พ^๕ล^๕ค^๕า^๕ม^๕
 ก^๕ระ^๕บ^๕ว^๕น^๕พิ^๕ช^๕ัย^๕ย^๕า^๕ท^๕ร^๕า^๕ส^๕ง^๕ค^๕ร^๕า^๕ม^๕ แ^๕ล^๕ก^๕ุ^๕เ^๕็น^๕ง^๕า^๕ม^๕เ^๕็น^๕ช^๕น^๕
 เ^๕็น^๕ช^๕น^๕ค^๕ จ^๕า^๕ม^๕ร^๕ก^๕ร^๕ว^๕ร^๕ง^๕ฉ^๕ฉ^๕ิ^๕ท^๕ร^๕พระ^๕ก^๕ล^๕ค^๕พิ^๕ช^๕น^๕เ^๕อ^๕ง^๕ผ^๕ง^๕
 ฉ^๕ิ^๕ท^๕ร^๕ก^๕น^๕ค^๕ร^๕ง^๕แ^๕ส^๕ง^๕ร^๕ว^๕ิ^๕ต^๕ร^๕ส^๕ อ^๕ภ^๕ิ^๕ร^๕ม^๕ร^๕ค^๕ส^๕ว^๕ำ^๕ไ^๕ส^๕ว^๕ ท^๕ว^๕น^๕
 ร^๕ง^๕ช^๕ย^๕ย^๕า^๕ย^๕แ^๕ส^๕ง^๕แ^๕ก^๕ง^๕ป^๕ลา^๕ย^๕จ^๕า^๕ม^๕ร^๕ เ^๕ส^๕ค^๕ิ^๕ท^๕ร^๕ง^๕ห^๕ล^๕ค^๕
 ค^๕ชา^๕า^๕ร^๕ อ^๕น^๕ช^๕ำ^๕น^๕า^๕น^๕ุ^๕ชา^๕น^๕ุ^๕ช^๕ำ^๕า^๕ณ^๕ร^๕ง^๕ค^๕ั^๕ว^๕ป^๕ระ^๕เส^๕ร^๕ิ^๕ว^๕ุ^๕

ระหกระเหิดกระเห็จหัน ชัยมันกระหิมครมคำราม
 งามไปด้วยเครื่องคชาภรณ์ขรรชนี แวกลั้มไป
 ด้วยโยธาทวยหาญแลสล้างสลอน พลง้วงชน
 หอกขึ้นไฟเสกไฟไปโดยอนุกรมล้ำคัม ยกโยธาทัพ
 ไปตามราชมรคา ด้วยปรารภนาปรารภเพื่อจะ
 ชิงชัยที่เขาเมืองเข็ญรายน

ในการล่น พระเจ้าเข็ญราย คชขอยู่ ช้านาน
 ล่วง ๓ ปีแล้วไม่เห็นเจ้าเมืองสัตวงศ์เอาอกไม้ทอง
 เงินมาส่งหาไป จึงแคลงพระทัยสงสัยเจ้าเมือง
 สัตวงศ์เห็นจะแข็งเมือง จึงใช้ให้ราชบุรุษไป
 พิจารณาสืบดูให้รู้เหตุน

ส่วนราชบุรุษทั้งหลายไปสืบรู้ว่า เจ้าเมือง
 สัตวงศ์เป็นกบฏแล้ว จึงกลับมากกราบทูลให้ทราบ
 ทูลให้ทราบเหตุทั้งปวงนั้น แก่พระเจ้าเข็ญราย ๆ
 ใดทราบแจ้งเหตุนแล้ว ก็ทรงพระพิโรธโทมนัส
 ซึกเคืองพระทัย จึงให้มหาเสนาเกณฑ์ทัพจัก
 แรงแต่งโยธาทหารช้างม้า ให้พร้อมด้วยเครื่อง

คัสตราวุธสรรพยุทธ์ต่าง ๆ ทั้งเสบียงอาหารแล
 เครื่องหัตถกรรมกระทำ การ จึงพร้อมทุกประการ
 มหาเสนายักษ์จึงไปเร่งรัดจัดแจงแต่งทัพพลโยธา
 ทหารอาสาพลแก่ลัวะเจ้าเข้แข็ง พลแผนลงศรบัน
 ไฟได้พร้อมเสร็จทุกประการตามรับสั่งโดยเร็วแล้ว
 จึงกราบทูลให้ทราบซึ่งเกณฑ์ทัพนั้น พระเจ้าเข้ยัง
 ราชโอรสให้ทราบแจ้งแล้ว เมื่อได้ฤกษ์ศักราชคิดแล้ว
 จึงแต่ง พระองค์ ทรงเครื่อง สำหรับ พระ พิชัย ยุทธ-
 สงครามแล้ว เสด็จขึ้นบนเกยชัยให้นางกฤษณบรร
 าศาธาร อันประภัสสรพศุภคชาภรณ์เครื่องนุ่ง
 สัปรพรรณรัตนมณี มายืนที่ประทับพระองค์คอยสวด
 พิชัยฤกษ์เห็นนิมิต พระอาทิตย์เปล่งเปลวออกเมฆใน
 พินอากาศปราศจากมลทินใส ให้ลั่นฆ้องชัยแตร
 สังข์ประโคมฆ้องกลองศกโยค ธงชัยโยกเป็น
 สำคัญ ยิงปืนไฟสนับเสี้ยมขับไล่ถองสะเทือน
 ท้องพระธรณ จึงเสด็จทรงศรพระคชาธารอัน
 ชำนาญณรงค์ โยกลงยกทัพออกจากพระนครไป

โดยลำกับคามมรรคา ๓ ราชวิ ๕ ราชวิ พอพบ
กองทัพเจ้าเมืองสัถวงศ์ยกมาทกกลางทางนั้น ก็ทรง
โกรธ มีทันจะพิจารณาว่า ข้าศึกมีโยธาทวยหาญ
มากนักอัย มีไ้ร้งร่อจึงให้ขับพลทหารเข้าโจมตี
ประจัน กระหนาบ กองทัพเจ้าเมืองสัถวงศ์ อันพร้อม
เสร็จมามีไ้ประมาณนั้น

ฝ่ายทหารชาว เมือง เชียงราย ประมาณไว้ใจ
ว่า ทหารชาวเมืองสัถวงศ์ฝีมืออ่อน เคยเห็นมา
แต่ก่อนคนกันอัย แลทหารนายทัพนายกองทั้งปวง
แกว่งเงืงหอกดาบเข้าค้อนหลังพลทหารแห่งคนให้
เข้ากระโจมตักหักเอาด้วยกำลังกล้าแข็ง แลกำลัง
อาวุธแห่งพลทหารมากให้ ยกรุก ขยี้มาโยธาทหาร
อาสา เข้ากระโจม ตีรัน แทะฟัน กระหนาบ เป็น
สามารถ มีไ้ทั้ถอยเติมกำลัง

ฝ่ายทหารชาวเมืองสัถวงศ์ แ่่งทหารสืบ
ทัพนำทัพ ๕ หอก ๗ หอกเดินก่อนไกลกองทัพทาง
๒ วัย ๓ วัยเส้น มีคนเร็วม้าใช้ ๓ ม้า ๕ ม้า

ไปสะกดตาม ๕ หอก ๗ หอก ให้^๒รูกันพบเห็น
 กองทัพข้าศึกเสียแน่แล้ว ให้^๒คนเร็วมา^๒ใช้กล^๒ยมา
 บอกทัพหน้าทัพหลวงให้^๒รู้ตัว^๒กัน คร^๒งนั้นเจ้าเมือง
 สัต^๒วงค^๒็นคนมากกว่า^๒หมื่น ร^๒ู^๒เห^๒ค^๒็น^๒แล้วบอก^๒ถึง
 ทัพหลวงให้^๒รูกัน จึง^๒แยกพลทหารคน^๒แข็งออก^๒ข้าง
 ละ^๒พัน^๒เศษ ให้^๒ช^๒ุม^๒อยู่ ๒ ฟากทาง ไกล^๒ทัพหน้า^๒ขึ้น
 ไปทาง ๔๐ เส้น ๕๐ เส้น ไกล^๒หนทาง^๒ห่าง^๒ออก
 ไป ๒๐ เส้น ๓๐ เส้นให้^๒ค^๒อย^๒อยู่ ไค^๒ย^๒ิน^๒เส^๒ียง^๒ย^๒น
 ทัพหน้าแล้วให้^๒บอก^๒ออก^๒ค^๒หลัง^๒ข้า^๒ค^๒ก^๒น^๒ จึง^๒สามารถ
 กำหนด^๒รูก^๒ัน^๒ไค^๒แล้ว คร^๒น^๒ไค^๒ย^๒ิน^๒เส^๒ียง^๒ย^๒น^๒ทัพ^๒หน้า^๒ก็
 บอก^๒ออก^๒ค^๒ั^๒กระ^๒หนาย^๒ทั้ง ๒ ข้าง ไค^๒ที่^๒แล้ว^๒เข้า
 กระ^๒โ^๒ม^๒พัน^๒แ^๒ต^๒ง^๒ม^๒กร^๒ก^๒ ฆ่า^๒พัน^๒ทหาร^๒ชาว^๒เมือง^๒เซ^๒ียง
 ร^๒าย^๒ล^๒ัม^๒ตา^๒ย^๒เป็น^๒อัน^๒มาก ฝ่าย^๒นาย^๒ทัพ^๒นาย^๒กอง^๒ชาว
 เมือง^๒เซ^๒ียง^๒ร^๒าย เห็น^๒ท^๒แ^๒ก^๒ล^๒ว^๒ท^๒หาร^๒ท^๒ง^๒หลาย^๒เส^๒ย^๒ท^๒
 เขา^๒ฆ่า^๒พัน^๒ล^๒ัม^๒ตา^๒ย^๒เป็น^๒อัน^๒มาก^๒ด^๒ัง^๒นั้น^๒ก็^๒เส^๒ย^๒ใจ จะ^๒คิด
 แ^๒ก^๒ไข^๒อ^๒บาย^๒ถ^๒าย^๒เท^๒ล^๒่อน^๒ส^๒น^๒ก็^๒เห็น^๒มี^๒ท^๒น^๒ที่ คิด^๒แต่^๒จะ
 หน^๒ท^๒ง^๒ไ^๒พร^๒ ท^๒ง^๒นาย^๒พล^๒ท^๒หาร^๒ท^๒ง^๒หลาย^๒เป็น^๒อัน^๒มาก^๒น^๒ก็

เห็นข้าศึกเข้มแข็งฝีมือเหลือกำลัง ก็สะกึ่งตกใจ
กลัวตัวสั่นก็แตกพ่ายกระเจี๊วกระวายกัน หนีกัน
ระส่ำระสายเขี่ยกเสียด ย่ำเหยียบย่ำกันเป็นโกลาหล
วิ่งหนีไป

ส่วนพระเจ้าเชียงใหม่ เห็นพลทหารล้มตาย
เป็นอันมาก แดกฉาน หนีพ่ายไปดังนั้น ก็ยังเกิด
ภัยความกลัวยิ่งนัก จึงกลย้างพระที่นั่งขยับหนีไป
ผายว่าเจ้าเมืองสทวงศ์เห็นว่า เจ้าเมืองเชียงใหม่
ทหารทั้งหลายเสียดแตกพ่ายไปดังนั้น ก็เร่งขี้น
ค้อนทหารโยธาทั้งหลาย ให้เร่งติดตามคักกองทัพ
จับเชลยให้จงได้ ส่วนทหารทั้งหลายได้ก็ไล่
คิกตามคัก ทันทักพันแทงฆ่าเสียดซึ่งข้าศึกนั้นล้ม
ตายเคียบคากกลากไปในป่าก็มีบ้าง บ้างก็ขยี้ริม
ทาง บ้างช่วยลำบาก บ้างตายเป็นอันมาก บ้าง
ก็ แดกฉาน ช่วน เซ้นไปสู่ทิศ น้อย ทิศใหญ่ ต่าง ๆ
กันไป

พระเจ้าเชียงใหม่เร่งรีบหนีมาโดยเร็ว เริง
 มากกลางวันกลางคืนทรายทั่วถึงเมืองแห่งตน แล้ว
 ยิงคนทั้งหลายให้ชนหน้าท้าวเจียงเทินกำแพงบ้อม
 รักษาพระนครทุกแห่งให้มั่นคงโดยเร็ว คนทั้ง
 หลายซึ่งอยู่บนขอบเขตแดนมา บ้านน้อยบ้านใหญ่
 ต่างในแคว้นแคว้นแขวงเมืองเชียงใหม่ ครั้น
 ว่างของทัพแตกเสียบแก่ข้าศึก ก็ตกใจกลัววังหากัน
 สิ้นสิ้นเอิกเกริกวุ่นวาย เกือบข้าวของเงินทองพรรณ
 ไม้สิ่งห่มหอกดาบง้าวทวน ชักชวนกันพ่ายถอยรียา
 บิการมาทราบญาติแลมิตรทั้งหลาย ทั้งเทยานเรือน
 พายตรหนีข้าศึกออกจากบ้าน เข้าสู่ป่าหลบลี้หนี
 เวนซ่อนซ่อนซอกซอบในป่ารกทึบกำบังเป็นอันมาก

ฝ่ายเจ้าเมืองสทวงศ์ก็เร่งพลโยธาทัพ ชัย
 ช้าง พระทนต์ เร่งรีบติดตามมาถึงเมืองเชียงใหม่
 แล้วให้ตั้งค่ายหลวงใกล้เมืองระยะทางประมาณ
 ๕๐ เส้น ให้ทหารตั้งค่ายล้อมเมืองเชียงใหม่เป็น
 สามารภ ประราภเพื่อจะให้ทหารหักเอาเมืองให้จง

ได้ เจ้าเมืองเชียงใหม่เลยยกหน้าที่จะเงินเห็น
 ทหารโยธาเข้ากันมากยิ่งนัก เห็นทหารแห่งคน
 น้อยนักแตกหนีไปเสียอนันมาก ก็เสียพระทัย
 จึงปรึกษาศูนย์ราชการพิจารณาเห็นว่า จะรับมี
 หยตจะสู้มิได้เห็นมีอาจะรักษาเมืองได้ จะให้
 กวาคตอันคนบ้านนอกเข้ามาในเมือง จะได้รักษา
 การป้องกันเมืองก็มีที่นที่ จึงคิดอ่านกันที่จะหนี จึง
 บังคับรักษาเมืองอยู่ได้ ๓ ราตรี ให้ยังเกิดสะกั
 ตกใจมีภัยความกลัวยิ่งนัก พระเจ้าเชียงใหม่กับ
 ข้าราชการทั้งหลาย จึงรักษาเสบียงอาหารยาน
 พาหนะช้างม้าโยธาทหาร ได้ประมาณ มากกว่าพัน
 พร้อมด้วยเครื่องศาสตราวุธต่าง ๆ แล้วก็พาบุตร
 ทารก ทาส ทาสี ญาติมิตร บิดา มารดา เสนา
 อำมาตย์ทาสกรรมกรพร้อมแล้ว เพลา ๒ บาน
 ถูกยักก็ยกแหกออกไปจากเมืองตามกระบวนลำทัพ
 ให้ทหารแซงซ้ายขวานำหน้าอยู่หลังคอยป้องกัน

รอรบบ้านทานพาอพยพครอบครัวเร่งรีบหนีไปโดย
เร็ว

ฝ่ายชาวกองทัพ บ้างนอนหลับอยู่ เช่น อันมาก
ครั้นได้ยินเสียงเท้าช้างม้าโยธาคนทั้งหลาย อัน
ออกไปจากเมืองช้างตกฉินทิศนั้น ก็รู้ว่าชาวเมือง
เชียงรายเทเมืองแตกหนีไปแล้ว เร่งรีบปลุกกันขึ้น
ออกติดตามไปไม่พร้อมกัน บ้างหลับบ้างตื่น ไป
ทันบ้างไม่ทันบ้าง ที่ไปทันนั้นน้อย ที่ไปไม่ทันนั้น
มาก ไกรยบ้างมีไกรยบ้าง ติดตามไปจนสิ้นแคว
ไม่ได้เข้าเมืองแล้ว กองทัพนั้นก็กลับคืนเข้าไปสู่
เมืองนั้น

เจ้าเมืองสทวงคืนนโคเมืองนั้นแล้ว ให้จัด
แรงเกลี้ยกล่อมมหาชนทั้งหลายอันหนีอยู่มา ให้
เข้ามาอยู่บ้านตามภูมิลำเนาสิ้นแล้ว ให้คอยแต่ง
บ้านเมือง แลทำการ พิธีพลี กรรมทำขวัญสมโภช
พระนคร แล้วก็ยกย่องว่าราชการในเมืองเชียงราย
สำเร็จความปรารถนาที่ไค้อยฐานไว้แต่ก่อนนั้น

ฝ่ายพระเจ้าเชียงใหม่ราชปาล บิรวารทั้ง หลายมา
สู่สยามประเทศ ถึงอริราชว่าปากแม่น้ำเมือง
กำแพงเพชรข้างตะวันตก บอกกล่าวเหตุการณ์
ทั้งปวงให้แจ้งแก่เจ้าเมืองกรมการทั้งปวง ขอพง
โพธิ์สมภารเป็นข้าขอบขัณฑสีมาอาศัยอยู่สืบไป

ขณะนั้นสมเด็จพระนรินทรราชาพิขาว ผนวช
เหตว่า พระยานนมีบุญญาธิการมาก จะไต่ขึ้น
เชื้อสายเค้ามูลแห่งกษัตริย์ทั้งหลาย จะไต่ทำน
บำรุงพระพุทธศาสนาในสยามประเทศ จึงลงมา
จากเทวโลกด้วยเพศเป็นคายนต์ ทรงพรตภิชา
งงามยิ่งนัก มายืนอยู่ตรงหน้าช้างพระที่นั่งด้วย
เทวฤทธิ์ ร้องห้ามว่าพระเจ้าเชียงใหม่อย่าไปอื่น
เลยข้าศึกหาตามมาไม่ แล้วพระองค์จึงให้สร้าง
เมืองขึ้นเล็ก จะเป็นมงคลที่อยู่หาภัยมิได้ พระ
เจ้าเชียงใหม่ เมื่อ ไต่ทรง พึ่งก็ ยัง เกิดปีติโสมนัส
นมัสการพระคายนต์แล้ว ยังคนทั้งหลายให้จักแวง
คยแต่งทูลสร้างเมืองลงในทันที พร้อมด้วยกำแพง

บัณฑิตประยูรหรย ปรากฏปราสาทราชเรือนหลวง
 โรงช้างโรงม้าศาลาลูกขุนถนนหนทางยิ่ง ฉ่างบริ-
 บูรณ์ทั้งปวง ตำรวจด้วย เทวฤทธิ แลราชฤทธิ
 แล้วมิได้ช้าแต่ใน ๔ เดือน เมืองนั้นมนามัญญู
 ชื่อว่าเมืองโครังค์ ปรากฏมาทราบเท่าทวัน
 พระเจ้าเชียงใหม่ราชสมบัติอยู่ในเมืองนั้นเป็น
 บรมสุข ปรากฏ จาก อริราชข้าศึก มาเข้า นาน
 จำเริญมากด้วยพระราชบุตรราชธิดา มีศรัทธา
 เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา บำเพ็ญพระราชกุศล
 มิให้ท่านรักษาคิดมาช้านาน ท้ายอันทราบมิได้
 ทราบเท่าอายุชย สิ้นพระชนม์แล้วก็ไปตามมดา-
 กรรมของพระองค์นั้น พระราชบุตรแห่งพระยา
 นนทวงพระนามชื่อว่า พระเจ้าโครังค์ ได้เสวย
 ราชสมบัติสืบมา มีพระราชบุตรราชธิดาคือมา
 ถึง ๓ ชั่ว ๔ ชั่ว พระยาเป็นสืบทอด มีศรัทธา
 บำเพ็ญพระราชกุศล มีรักษาคิด แลให้ท่าน เป็นคน

เคารพเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา เป็นสุขมาช้านาน
 นานหลายพันปีมาแล้ว

ในกาลครั้งนั้นยังมีพระภิกษุหนึ่ง มีสรีรกาย
 เฝื่อนปนเป่าหยาบคายทื่อทึงทึง เป็นคนโง่อยู่ในบ้าน
 นอกใต้เมืองโครทวงศ์ อันชื่อว่าเมืองแป้นนั้นลง
 มาทางไกลวันหนึ่ง ทำไร่ปลูกผักแพงแตงน้ำเต้า
 พริกมะเขือต่าง ๆ ถ้วยช้อยเล็กมีนขาบแลกล
 เลียงชวต หากภริยาไม่ได้มาช้านาน มะเขือต้น
 หนึ่งอยู่ใกล้บันไดเรือน ภรรยาไปเขาตมทรมัน
 มะเขือหนึ่งเนือง ๆ มะเขือหนึ่งใหญ่โตงามกว่าทุกต้น
 ในไร่ นั้น ผลมะเขือหนึ่งเป็นทริก ทชอยใจยิ่งนัก
 ครั้งนั้นยังมีพระราชธิดาแห่ง พระยาโครทวงศ์พระ
 องค์หนึ่ง มีพระรูปพระโฉมงามพร้อมบริบูรณ์ด้วย
 เอยุจกัลยาณิ จึงมีพระนามชื่อ นางแก้วกัลยาณิ
 อายุได้ ๑๗-๑๘ ปี มีพระทัยสกลกับด้วยราคจิต
 คึกอหากเสวยมะเขือเป็นกำลังยิ่งนัก จึงให้ทาส
 ทาสีไปเที่ยวหาซื้อมะเขือ ทาสาทาสีนั้นจึงไปเที่ยว

นางเห็นวิปริต จึงได้ถามตามประเพณีคักโลก
 ไต่ฟังเหตุอันนางบอกด้วยวาจาว่า ข้านี้มีไคย
 หาสิ่งวาสักด้วยบุรุษผู้ใดเป็นอันขาด ก็เห็นความ
 จริงด้วยสุจริต ด้วยอำนาจบุญแห่งสัตว์อันอยู่ใน
 ครอบครอง พระญาติพระวงศ์ทั้งหลายมิได้โกรธ
 เชื้อถือ ช่วย กัน อภิบาล รักษา ครอบงำ ด้วยไมตรีจิต
 นางนั้นก็รักษาครรถ์นั้นมา เมื่อวันกำหนดทศ
 มาส จึงคลอกซึ่งพระราชาบุตร ทรงพระรูปโฉม
 งามยิ่งนักประดุจรูปทอง ประกอบด้วยลักษณะอัน
 บริบูรณ์ พระญาติพระวงศ์มีพระเมตตารักใคร่
 ช่วยบำรุงบำเรออุปถัมภ์นาการ เลี้ยงรักษากับ
 สุจริตเป็นปรกติมา สมเด็จพระอัยกา นั้น มีพระ
 ปรารภนา เพื่อจะเสียดายพระราชชนกตา ทดลอง
 ดูจะใคร่รู้ว่าบุรุษผู้ใดจะเป็นบิดาของพระราชกุมาร
 ครั้นทรงพระคำไปแล้วจึงส่งแก่ราชบุรุษทั้งหลายว่า
 ท่านทั้งหลายจงให้คนเอาขมิ้น กลองไป เทยวักบัว
 บอกกล่าว แก่บุรุษทั้งหลายใน กรุง นอก กรุง ศรี ฯ

แขวงจังหวัดทั้ง ^๕ ทั้งแก่พว^๕นั้นไป ๓ วัน ให้^๕บ^๕ร^๕
 ท^๕งหลายเข้ามาในพระราชวัง ให้^๕ถือมาซึ่งขนม
 แผลผลไม้ต่าง ๆ ตาม^๕ที่^๕มีแต่สิ่ง^๕ละ^๕น้อย^๕ให้^๕ร^๕ง^๕เข้า^๕มา
 ราช^๕บ^๕ร^๕ท^๕งหลาย^๕ก็^๕ให้^๕ไป^๕เท^๕ย^๕ว^๕ก^๕น^๕อ^๕ง^๕ร^๕อง^๕บ^๕าว^๕ท^๕ว^๕ก^๕
 ท^๕ิศ^๕ตาม^๕ร^๕บ^๕สัง^๕ ฝ่าย^๕บ^๕ร^๕ท^๕งหลาย^๕ร^๕บ^๕สัง^๕ให้^๕เข้า^๕
 ไป^๕ใน^๕พระ^๕ราช^๕วัง^๕ท^๕ง^๕น^๕ัน^๕ ย^๕่าง^๕ไ^๕ด้^๕ซ^๕น^๕ม^๕ ย^๕่าง^๕ก็^๕ไ^๕ด้^๕
 ผล^๕ไม^๕ต่าง^๕ ๆ ก^๕บ^๕เ^๕ื่อ^๕ก^๕ม^๕ัน^๕ก^๕ล^๕ว^๕ย^๕อ^๕ย^๕ตาม^๕ที่^๕มี^๕ถือ^๕เข้า^๕
 ไป^๕ใน^๕พระ^๕ราช^๕วัง^๕

สมเด็จพระอัยกาให้^๕ค^๕ก^๕ แ^๕่ง^๕ป^๕ระ^๕ก^๕ย^๕ พระ^๕ราช^๕
 น^๕ัก^๕กา^๕ ก^๕ว^๕ย^๕เ^๕ร^๕อง^๕ก^๕ุม^๕าร^๕อา^๕ภ^๕ร^๕ณ^๕อ^๕ล^๕ง^๕การ^๕อ^๕น^๕วิ^๕จิ^๕ตร^๕
 วิ^๕ญ^๕ย^๕ิต^๕ส^๕ง^๕ว^๕าล^๕ง^๕าม^๕เล^๕ิศ^๕แล^๕ว^๕ จ^๕ึง^๕ให้^๕พระ^๕ท^๕ล^๕าน^๕แ^๕ว^๕
 นิ^๕ส^๕ิท^๕นา^๕การ^๕เ^๕น^๕ือ^๕ราช^๕อา^๕ส^๕น^๕ อ^๕น^๕ต^๕ก^๕แ^๕่ง^๕เ^๕็น^๕อ^๕น^๕ท^๕ิ^๕
 ใน^๕ที่^๕พระ^๕ราช^๕ฐาน^๕ แ^๕ล^๕ว^๕ให้^๕เ^๕ร^๕ย^๕ก^๕หา^๕ย^๕บ^๕ร^๕เข้า^๕มา^๕
 ท^๕ละ^๕ค^๕น^๕ ให้^๕ถือ^๕ซ^๕น^๕ม^๕ของ^๕ก^๕ิน^๕ก^๕ล^๕ว^๕ย^๕อ^๕ย^๕ผล^๕ไม^๕เข้า^๕ไป^๕
 ส^๕ู่^๕ส^๕ำ^๕น^๕ัก^๕แ^๕่ง^๕พระ^๕ราช^๕ก^๕ุม^๕าร^๕ สม^๕เ^๕ก^๕พระ^๕อ^๕ัย^๕กา^๕จ^๕ึง^๕
 อ^๕ธิ^๕ษ^๕ฐาน^๕ว^๕่า^๕ บ^๕ร^๕ษ^๕เ^๕ไ^๕ค^๕เ^๕็น^๕บ^๕ิ^๕คา^๕ของ^๕พระ^๕ราช^๕ก^๕ุม^๕าร^๕
 แท^๕เ^๕จ^๕ริง^๕ไ^๕ช^๕ว^๕ร^๕ ก^๕้^๕ให้^๕พระ^๕ราช^๕ก^๕ุม^๕าร^๕น^๕ง^๕ด^๕อ^๕ข^๕ำ^๕ของ^๕ว^๕ัด^๕ฤ^๕

ของบรมชน^๕นั้น ถ้ามีใ^๕พระบิดาอย่าให้พระราช
 ก^๑มาร^๑ถือ^๑ชาว^๑ของ^๑วัด^๑ของ^๑บรม^๑ชน^๑น^๑เลย คร^๕น^๕อธิ^๕
 ฐาน^๑แล้ว^๑ก็^๑ให้^๑พระ^๑ราช^๑ก^๑มาร^๑เข้า^๑ไป^๑ถือ^๑เอา^๑ของ^๑วัด^๑
 บ^๕ร^๕ม^๕ชน^๕ แ^๑ล^๑ชา^๑บ^๑แ^๑ส^๑น^๑ป^๑ม^๑น^๑ไ^๑ค^๑ไ^๑ค^๑ก^๑อ^๑น^๑ช^๑ว^๑เ^๑น^๑ถ^๑ือ^๑
 ม^๑าก^๑อ^๑น^๑ห^๑น^๑ง พระ^๑ราช^๑ก^๑มาร^๑ก็^๑เข้า^๑ก^๑อ^๑ค^๑เ^๑า^๑ค^๑ช^๑ แ^๑ล^๑
 ว^๑ิ^๑ย^๑เ^๑า^๑ก^๑อ^๑น^๑ช^๑ว^๑เ^๑น^๑มา^๑เส^๑ว^๑ย^๑ ช^๑น^๑ท^๑ง^๑ป^๑ว^๑ง^๑เ^๑็น^๑ก^๑็^๑พิ^๑ศ^๑ว^๑
 ช^๑ว^๑น^๑ก^๑น^๑ก^๑ิ^๑เ^๑ก^๑ย^๑น^๑ต^๑าง^๑ ๆ พระ^๑เจ้า^๑ไ^๑ท^๑ร^๑ท^๑ว^๑ง^๑ค^๑ั^๑ละ^๑ชา^๑
 พระ^๑ท^๑ย^๑ไ^๑ค^๑ั^๑ว^๑า^๑ม^๑อ^๑ย^๑ศ^๑ จ^๑ึง^๑พระ^๑ราช^๑ท^๑า^๑น^๑พระ^๑ราช^๑
 อ^๑ิ^๑ก^๑า^๑แ^๑ล^๑พระ^๑ราช^๑น^๑ัก^๑ท^๑า^๑ให้^๑แ^๑ก^๑ชา^๑บ^๑แ^๑ส^๑น^๑ป^๑ม^๑ ให้^๑ไ^๑ส^๑
 แ^๑พล^๑อ^๑ย^๑ไป^๑ถ^๑ึง^๑ที่^๑ไ^๑ระ^๑ม^๑ะ^๑เช^๑ือ^๑ อ^๑ัน^๑เ^๑็น^๑ท^๑อ^๑ย^๑ู่^๑ไ^๑ก^๑ส^๑จ^๑า^๑ก^๑พระ^๑
 น^๑คร^๑ท^๑า^๑ง^๑วัน^๑ห^๑น^๑ง ชา^๑บ^๑แ^๑ส^๑น^๑ป^๑ม^๑ก็^๑พ^๑าย^๑ต^๑ร^๑ภ^๑ริ^๑ย^๑า^๑ช^๑น^๑สู่^๑
 ไ^๑ว^๑ ค^๑ว^๑ย^๑เค^๑ช^๑ะ^๑บ^๑ุ^๑ญ^๑ช^๑น^๑ท^๑ง^๑ส^๑า^๑ม^๑ย^๑ัน^๑ค^๑ก^๑ล^๑ให้^๑ส^๑ัม^๑เ^๑ก^๑็^๑
 อ^๑ม^๑ว^๑ิน^๑ท^๑ร^๑า^๑ธิ^๑ร^๑า^๑ช^๑น^๑ิ^๑ม^๑ิ^๑ท^๑ก^๑า^๑ย^๑เ^๑็น^๑ว^๑า^๑น^๑ร เ^๑า^๑ก^๑ล^๑อ^๑ง^๑ท^๑ิ^๑พ^๑ั^๑
 มา^๑ส^๑่ง^๑ให้^๑ชา^๑บ^๑แ^๑ส^๑น^๑ป^๑ม^๑ แ^๑ล^๑ว^๑ั^๑ต^๑ร^๑ส^๑ิ^๑ย^๑อ^๑ก^๑ว^๑่า ท^๑า^๑น^๑จะ
 ป^๑ร^๑า^๑ร^๑อ^๑น^๑า^๑ส^๑ัง^๑ไ^๑ว^๑ง^๑ค^๑ิ^๑ก^๑ล^๑อ^๑ง^๑น^๑ อ^๑า^๑จ^๑ให้^๑ส^๑ำ^๑ร^๑ะ^๑ว^๑า^๑ม^๑
 ป^๑ร^๑า^๑ร^๑อ^๑น^๑า^๑ไ^๑ค^๑ั^๑ส^๑น^๑ ชา^๑บ^๑แ^๑ส^๑น^๑ป^๑ม^๑จ^๑ึง^๑ป^๑ร^๑า^๑ร^๑อ^๑น^๑า^๑ให้^๑ร^๑ู^๑ย^๑า^๑ม^๑
 จ^๑ึง^๑ค^๑ิ^๑ก^๑ล^๑อ^๑ง^๑น^๑ ป^๑ม^๑เ^๑า^๑ท^๑ง^๑ป^๑ว^๑ง^๑ก^๑็^๑อ^๑ัน^๑ต^๑ร^๑า^๑น^๑ค^๑ุ^๑น^๑ย์ ร^๑ำ^๑ง

๕๘๖
 กายนนักบวช^๕ แล้วนำกลอง^๕นั้นมาส่ง^๕ที่อยู่^๕แล้วก็
 บอกแก่ภริยา นางก็มีความยินดี จึงตกลง^๕ทั้ง^๕ทิพย์
 นิमित^๕ทองให้^๕ช่าง^๕ทำ^๕ทองให้^๕พระโอรส^๕บรม^๕มเหสี^๕ เหตุ
 ๕๘๗
 ๕๘๘
 ๕๘๙
 ๕๙๐
 ๕๙๑
 ๕๙๒
 ๕๙๓
 ๕๙๔
 ๕๙๕
 ๕๙๖
 ๕๙๗
 ๕๙๘
 ๕๙๙
 ๖๐๐
 ๖๐๑
 ๖๐๒
 ๖๐๓
 ๖๐๔
 ๖๐๕
 ๖๐๖
 ๖๐๗
 ๖๐๘
 ๖๐๙
 ๖๑๐
 ๖๑๑
 ๖๑๒
 ๖๑๓
 ๖๑๔
 ๖๑๕
 ๖๑๖
 ๖๑๗
 ๖๑๘
 ๖๑๙
 ๖๒๐
 ๖๒๑
 ๖๒๒
 ๖๒๓
 ๖๒๔
 ๖๒๕
 ๖๒๖
 ๖๒๗
 ๖๒๘
 ๖๒๙
 ๖๓๐
 ๖๓๑
 ๖๓๒
 ๖๓๓
 ๖๓๔
 ๖๓๕
 ๖๓๖
 ๖๓๗
 ๖๓๘
 ๖๓๙
 ๖๔๐
 ๖๔๑
 ๖๔๒
 ๖๔๓
 ๖๔๔
 ๖๔๕
 ๖๔๖
 ๖๔๗
 ๖๔๘
 ๖๔๙
 ๖๕๐
 ๖๕๑
 ๖๕๒
 ๖๕๓
 ๖๕๔
 ๖๕๕
 ๖๕๖
 ๖๕๗
 ๖๕๘
 ๖๕๙
 ๖๖๐
 ๖๖๑
 ๖๖๒
 ๖๖๓
 ๖๖๔
 ๖๖๕
 ๖๖๖
 ๖๖๗
 ๖๖๘
 ๖๖๙
 ๖๗๐
 ๖๗๑
 ๖๗๒
 ๖๗๓
 ๖๗๔
 ๖๗๕
 ๖๗๖
 ๖๗๗
 ๖๗๘
 ๖๗๙
 ๖๘๐
 ๖๘๑
 ๖๘๒
 ๖๘๓
 ๖๘๔
 ๖๘๕
 ๖๘๖
 ๖๘๗
 ๖๘๘
 ๖๘๙
 ๖๙๐
 ๖๙๑
 ๖๙๒
 ๖๙๓
 ๖๙๔
 ๖๙๕
 ๖๙๖
 ๖๙๗
 ๖๙๘
 ๖๙๙
 ๗๐๐
 ๗๐๑
 ๗๐๒
 ๗๐๓
 ๗๐๔
 ๗๐๕
 ๗๐๖
 ๗๐๗
 ๗๐๘
 ๗๐๙
 ๗๑๐
 ๗๑๑
 ๗๑๒
 ๗๑๓
 ๗๑๔
 ๗๑๕
 ๗๑๖
 ๗๑๗
 ๗๑๘
 ๗๑๙
 ๗๒๐
 ๗๒๑
 ๗๒๒
 ๗๒๓
 ๗๒๔
 ๗๒๕
 ๗๒๖
 ๗๒๗
 ๗๒๘
 ๗๒๙
 ๗๓๐
 ๗๓๑
 ๗๓๒
 ๗๓๓
 ๗๓๔
 ๗๓๕
 ๗๓๖
 ๗๓๗
 ๗๓๘
 ๗๓๙
 ๗๔๐
 ๗๔๑
 ๗๔๒
 ๗๔๓
 ๗๔๔
 ๗๔๕
 ๗๔๖
 ๗๔๗
 ๗๔๘
 ๗๔๙
 ๗๕๐
 ๗๕๑
 ๗๕๒
 ๗๕๓
 ๗๕๔
 ๗๕๕
 ๗๕๖
 ๗๕๗
 ๗๕๘
 ๗๕๙
 ๗๖๐
 ๗๖๑
 ๗๖๒
 ๗๖๓
 ๗๖๔
 ๗๖๕
 ๗๖๖
 ๗๖๗
 ๗๖๘
 ๗๖๙
 ๗๗๐
 ๗๗๑
 ๗๗๒
 ๗๗๓
 ๗๗๔
 ๗๗๕
 ๗๗๖
 ๗๗๗
 ๗๗๘
 ๗๗๙
 ๗๘๐
 ๗๘๑
 ๗๘๒
 ๗๘๓
 ๗๘๔
 ๗๘๕
 ๗๘๖
 ๗๘๗
 ๗๘๘
 ๗๘๙
 ๗๙๐
 ๗๙๑
 ๗๙๒
 ๗๙๓
 ๗๙๔
 ๗๙๕
 ๗๙๖
 ๗๙๗
 ๗๙๘
 ๗๙๙
 ๘๐๐
 ๘๐๑
 ๘๐๒
 ๘๐๓
 ๘๐๔
 ๘๐๕
 ๘๐๖
 ๘๐๗
 ๘๐๘
 ๘๐๙
 ๘๑๐
 ๘๑๑
 ๘๑๒
 ๘๑๓
 ๘๑๔
 ๘๑๕
 ๘๑๖
 ๘๑๗
 ๘๑๘
 ๘๑๙
 ๘๒๐
 ๘๒๑
 ๘๒๒
 ๘๒๓
 ๘๒๔
 ๘๒๕
 ๘๒๖
 ๘๒๗
 ๘๒๘
 ๘๒๙
 ๘๓๐
 ๘๓๑
 ๘๓๒
 ๘๓๓
 ๘๓๔
 ๘๓๕
 ๘๓๖
 ๘๓๗
 ๘๓๘
 ๘๓๙
 ๘๔๐
 ๘๔๑
 ๘๔๒
 ๘๔๓
 ๘๔๔
 ๘๔๕
 ๘๔๖
 ๘๔๗
 ๘๔๘
 ๘๔๙
 ๘๕๐
 ๘๕๑
 ๘๕๒
 ๘๕๓
 ๘๕๔
 ๘๕๕
 ๘๕๖
 ๘๕๗
 ๘๕๘
 ๘๕๙
 ๘๖๐
 ๘๖๑
 ๘๖๒
 ๘๖๓
 ๘๖๔
 ๘๖๕
 ๘๖๖
 ๘๖๗
 ๘๖๘
 ๘๖๙
 ๘๗๐
 ๘๗๑
 ๘๗๒
 ๘๗๓
 ๘๗๔
 ๘๗๕
 ๘๗๖
 ๘๗๗
 ๘๗๘
 ๘๗๙
 ๘๘๐
 ๘๘๑
 ๘๘๒
 ๘๘๓
 ๘๘๔
 ๘๘๕
 ๘๘๖
 ๘๘๗
 ๘๘๘
 ๘๘๙
 ๘๙๐
 ๘๙๑
 ๘๙๒
 ๘๙๓
 ๘๙๔
 ๘๙๕
 ๘๙๖
 ๘๙๗
 ๘๙๘
 ๘๙๙
 ๙๐๐
 ๙๐๑
 ๙๐๒
 ๙๐๓
 ๙๐๔
 ๙๐๕
 ๙๐๖
 ๙๐๗
 ๙๐๘
 ๙๐๙
 ๙๑๐
 ๙๑๑
 ๙๑๒
 ๙๑๓
 ๙๑๔
 ๙๑๕
 ๙๑๖
 ๙๑๗
 ๙๑๘
 ๙๑๙
 ๙๒๐
 ๙๒๑
 ๙๒๒
 ๙๒๓
 ๙๒๔
 ๙๒๕
 ๙๒๖
 ๙๒๗
 ๙๒๘
 ๙๒๙
 ๙๓๐
 ๙๓๑
 ๙๓๒
 ๙๓๓
 ๙๓๔
 ๙๓๕
 ๙๓๖
 ๙๓๗
 ๙๓๘
 ๙๓๙
 ๙๔๐
 ๙๔๑
 ๙๔

ครอบบริบูรณ์ ราชบุรุษก็เที่ยวหามาโดยทักษิณทิศ
 ถึงประเทศ ที่หนองโสน กอปรด้วย พรหมเปลว
 พร้อมทุกสิ่ง จึงไปกราบทูลพระเจ้าอู่ทองจึงยกฯ
 ทรงคโยธาพระราชาราษฎร์ ทั้งปวงมาสู่ประเทศนี้
 นั้น จุลศักราช ๗๑๒ ปีชวดโทศก ทรงสร้างพระ
 นครเสร็จให้นามชื่อว่า กรุงเทพมหานคร ตามนาม
 พระนครเดิม ๑ ให้นามชื่อทวารวดี เหตุมีคองฯ
 ล้อมรอบคองนามเมืองทวารวดี ๑ ให้นามชื่อว่า
 ศรีอยุธยา เหตุเป็นที่อยู่แห่งชนชราทั้งสอง (คือ
 ยาย) ศรีแลตาอยุธยา เป็นสามีภริยากัน อาศัย
 อยู่ในถิ่นนาม ๑ แลนามทั้งสามประกอบกันจึง
 เรียกว่า กรุงเทพมหานครทวารวดีศรีอยุธยา สม
 เ็จพระเจ้าอู่ทอง ได้ราชาภิเษกเสวยราชสมบัติ
 พระชนม์ได้ ๓๗ พระวชิรา ถวายพระนามสมเด็จพระ
 พระเจ้ารามธิบดี แลเมื่อแรกได้ราชาภิเษกนั้น
 ได้สังข์ทักษิณาวรรตได้ทัน หมันในพระ นครสังข์
 ๑ แล้วทรงสร้างพระที่นั่งไพฑูริย์มหาปราสาท

องค์หนึ่ง พระที่นั่งไพศยนตมหาปราสาทองค์หนึ่ง
 พระที่นั่งไอศวรรย์มหาปราสาทองค์หนึ่ง แล้วให้
 พระบรมราชาธิราชผู้เป็น พระราชวงศ์ผู้ใหญ่ ครั้น
 เรียกว่า พระเชษฐาธิราชขึ้นไปครองเมืองสุพรรณ
 บุรี ให้พระราชาบุตรทรงพระนามพระราเมศวรไป
 ครองเมืองลพบุรี ครั้นนั้นเมืองประเทศราชขึ้นด๑๖
 หัวเมือง คือ เมืองมะละกา ๑ เมืองชวา ๑ เมือง
 ตะนาวศรี ๑ เมืองทะวาย ๑ เมืองเมาะตะมะ ๑
 เมืองเมาะลำเลิง ๑ เมืองนคร ศิริธรรมราช ๑
 เมืองสงขลา ๑ เมืองจันทบุรี ๑ เมืองพระพิษณุ
 โลก ๑ เมืองสุวรรณคโลก ๑ เมืองสุโขทัย ๑ เมือง
 พิษณุ ๑ เมืองพิจิตร ๑ เมืองกำแพงเพชร ๑
 เมืองนครสวรรค์ ๑ แลพระองค์สร้างวัดพุทธไ
 ศวรรย์แล้วค้ำแก้ว รุคคักราช ๗๓๑ ปีระกา
 เอกศก สมเด็จพระรามาธิบดีสุวรรณคต อยู่ในราช
 สมัยคี่ ๒๐ ปี

วัดศรีชุม จังหวัดสุโขทัย

ของ

สมพร อยู่โพธิ์

(คัดจากวารสารศิลปากร ปีที่ ๖ เล่ม ๘)

“เมืองคันทอง (ทิศเหนือ) เมืองสุโขทัย
มีตลาดขยสถาน มีพระอน มีป่า หมากรพร้าว มีป่า
หมากลาง มีไร่มีนา มีดินมีดาน มีบ้านใหญ่
บ้านเล็ก” นี่เป็นความตอนหนึ่งในศิลาจารึกหลัก
ที่ ๑ (จารึกพ่อขุนรามคำแหง)

วัดศรีชุม ตั้งอยู่ทางมุมตะวันตกเฉียงเหนือ
เมืองเก่าสุโขทัย ไม่ไกลจากกำแพงเมืองนัก รด
ยนต์ไปถึงได้โดยลงจากทางหลวงสายสวรรคโลก-
สุโขทัย-ตาก ที่หลัก ก.ม. ๕๑ ห่างจากตัวจังหวัด
สุโขทัยปัจจุบัน ๑๓ ก.ม.เศษ

วัดศรีชุมเป็นวัดโบราณที่สำคัญ ทั้งทาง ประ

วิชาจารย์ และโบราณคดีของจังหวัดสุโขทัย สร้าง
 โดยพระมหากษัตริย์ในราชวงศ์พระร่วง ที่ครอง
 กรุงสุโขทัยในสมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานีของไทย
 สิ่งก่อสร้างและ เป็นชิ้นสำคัญที่สุดในวัดนี้ ก็คือ
 มณฑป อยู่หลังวิหาร ในมณฑปนี้มีพระประธาน
 ขนาดใหญ่ก่อด้วยอิฐ ถูปูน เป็นพระพุทธรูปปาง-
 มารวิชัย หน้าตักกว้าง ๑๐.๕๐ เมตร มณฑปมี
 ฐานนอกเป็นรูปสี่เหลี่ยม มีผนังกลึงๆ สูง
 ๑๗.๕๐ เมตร เป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสยาวด้านละ
 ๑๖.๕๐ เมตร มีฐานเป็นบันไดสามชั้นรอบตัว ที่
 ขอบผนังข้างบนเป็นบัว ใต้บัวลงมาเป็นเพ็ชร์ย้อย
 ประคูด้านหน้าอยู่ทางทิศตะวันออก ช่องประตู
 เข้าทำตรงขึ้นไปเฉยๆ กว้าง ๑.๕๐ เมตร
 แล้วจึงไปสอยเข้าเป็นซุ้มมียอดเรียวแหลม ผนัง
 ก่อเป็นสองชั้น ปล่อยช่องว่าง เป็น อุโมงค์ ทางเดิน
 ในผนังกว้างประมาณ ๕๐ ซม. ช่องเข้าอยู่ตรง
 ประตูเข้าด้านซ้าย เดินไปในระหว่างซอกผนังใต้

บัณฑิต ตามช่องผนังพอลงข้อคอกทึบเลี้ยว มีเจาะ
 ช่องให้แสงสว่างเข้าไคทุกแห่ง ผนังทิศใต้ด้านใน
 มีช่องทะลุอยู่ช่องหนึ่งตรงพระพักตร์ ด้านข้าง พระ
 พุทธรูปพอก และผนังทิศตะวันตกก้านหลังพระ
 ประทาน มีช่องทะลุอยู่ช่องหนึ่งเหมือนกัน ตรง
 พระศอกก้านหลังของพระ ประทาน เราอาจ ะมายน
 ตรงพระพาหาทั้งสองข้างของพระพุทธรูปได้ อุ-
 โมงค์หรือช่องผนังนั้นบนเพดานมีแผ่น ศิลาสลักลาย
 เส้น (engraving) เป็นภาพพระโพธิสัตว์ปางต่างๆ
 ในเรื่องชาดก เกยวนอยู่ในพิพิธภัณฑสถานแห่ง
 ชาติ กรุงเทพฯ หนึ่งแผ่นมีตัวหนังสือไทยบอกเรื่อง
 ไว้ด้วยทุกแผ่น ภาพชาดกนี้เป็นแบบอย่างลังกา
 เกิมคงจะไม่อยู่ในวักน คงจะนำมาจากทอน แล้ว
 เขามาซ้อนเก็บรักษาไว้มิให้เป็นอันตราย ในอุ-
 โมงค์นอกทหนึ่ง นอกจากภาพชาดกแล้ว ยังมี
 รอยพระพุทธรูปตามแผ่นหนึ่งตรง ข้อคอกเลี้ยว ทิศตะ-
 วันตกเฉียงใต้ รอยพระพุทธรูปนั้นอาจจะเก่ากว่า

ภาพแผ่นศิลาสลักลายเส้นรูปพระโพธิสัตว์ปางต่าง ๆ

รอยพระพุทธรูปที่จังหวัดสระบุรี ซึ่งพบในรัช-
สมัยพระเจ้าทรงธรรม (พ.ศ. ๒๑๖๓-๒๑๗๑) ใน
สมัยเมื่อกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ตามฝัาผนัง
ในอุโมงค์นี้ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยา
คำรพราชานุภาพ ไก่ทรงตรวจดูด้วยแสงไฟฟ้า มี
รอยเขียนลวดลายประสาธน์เป็นพระพุทธรูปเวียง
เป็นแถวแต่ลวดลายเส้นเสี้ยนมากจนเกือบจะแฉกไม่เห็น

เมื่อเดือนกรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๕๕ นายเพ็
ทองอยู่ อาจารย์ประจำคณะจิตรกรรม และ
ปฏิมากรรม แห่งมหาวิทยาลัยศิลปากร ไก่ขึ้นไป
ตรวจค้นภาพเขียน ในเมืองเก่าสุโขทัยหลายแห่ง
โดยเฉพาะที่วัดศรีชุมนี้ ไก่พบว่าภาพเขียนของ
เดิมตามฝัาผนังในอุโมงค์ หรือช่องผนังถ้ำนี้คือ
มณฑปหลังนี้ ห่างจากช่องประตูตรงพระพักตร์
ด้านข้างพระประธานไปทางทิศตะวันตก ประ-
มาณ ๑ เมตร ยังคงเหลืออยู่เป็นเนื้อที่ประมาณ
๐.๕๐×๐.๖๐ เมตร นายเพ็ทองจึงไต่เขียนคัดลอก

กัวยเส้นหมึก จากภาพเขียนระบายสีของเคิมเฮา
ลงมากรุงเทพฯ ภาพเขียนนี้เป็นภาพมีลักษณะ
อันเป็นอย่างที่ช่างเรื่อกันว่า “เรือนปราสาท”
บอกปราสาทเป็นแบบ สลุป หรือเจกัย์แบบไทยใน
สมัยกรุงสุโขทัย โดยเฉพาะลักษณะเหมือนกับ
บอกพระเจกัย์วิกรมหาธาตุในบริเวณเมืองเก่าสุโข-
ทัยไม่ผิดเพี้ยน ตลอดจนลวดลายเกรืองประภัก

ซึ่งทำเป็นลายดอกจันทน์และลายระหนก เหมือน
กับลวดลายที่ประภักชุม พระเจกัย์องค์ใหญ่ในวัด

มหาอำนาจนั้น สักใช้เขียนมีเพียง ๒ สักคือ สัก
 และกินแกง นับว่าเป็นภาพเขียนชั้นสำคัญที่สุด
 ชั้นหนึ่งของไทย อันจะเป็นประโยชน์อย่างใหญ่ยิ่ง
 ในการศึกษาเกี่ยวกับศิลปกรรม วัฒนธรรม และโบ-
 ราศณคดีของไทย นับว่าเป็นโชคอย่างยิ่งหลวง
 ของเราที่มรดกอันหาค่ามิได้ ซึ่งบรรพบุรุษของเรา
 ในสมัยกรุงศรีอยุธยา ได้ทอดทิ้งไว้ ให้ระ ไม่คุ้มกัน
 ไปเสียเลยทีเดียว แต่เป็นที่น่าเสียดายที่มีใครพบ
 ลวดลายพระพุทธรูปเรียงเป็นแถว ถึงที่สมเด็จพระ
 พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาคำรงราชานุภาพได้
 ทรงพบไว้ เพราะอาจหลุดออกหมด เนื่องจากภัย
 ธรรมชาติและมนุษย์ ภัยยังมีมนุษย์ที่มีอยู่ไม่สุข
 ใจเฝ้าอย่าง ของแหลม ๆ บาง ชักเขียนชื่อของ
 คนตามฝาผนัง ที่เขียนประธานสีในอุโมงค์ฝาผนัง
 มณฑป และแผ่นศิลาจารึกภาพชาดกที่มีชื่อ
 ถึง ทั้งนั้นคงจะเป็นเพราะอยากอวดคนอื่นเขาว่าตัว
 ฉันเองก็มาได้บุญสถานแห่งนี้เหมือนกัน แต่

หารู้ไม่ว่าการกระทำ เช่นนั้น เท่ากับเป็นการช่วย
กันทำลายหลักฐานทาง ประวัติศาสตร์โบราณคดี
และวัฒนธรรมของชาติไทย สมกับที่พระบาท
สมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิ-
พนธ์ก่อนและไว้ในคำนำหนังสือเที่ยวเมืองพระร่วง
ว่า “คนไทยโบราณมีแต่คิดและอดสาเหทำสถาน
ที่ใหญ่โตและงดงามขึ้นไว้ ให้มันคง คนไทยสมัย
นี้มันแต่จะรื้อถอนของเก่า ๆ ทุทุทุทุ ให้โทรมเพราะ
มือหลงนิยมในของใหม่ ไปตามแบบของชาวต่าง
ประเทศ ไม่รู้จักเลือกสรรว่าสิ่งใดจะเหมาะจะควร
ใช้ในเมืองเรา สักแต่เขาใช้ก็ใช้บ้าง มีแต่ตาม
อย่างไปประจุกการกตนั้น”

ในช่วงหนึ่งหรือสองโมงค์นี้ ได้พบศิลาจารึก
หลักหนึ่ง จารึกเรื่องพงศาวดารกรุงสุโขทัย คือ
ศิลาจารึกหลักที่ ๒ ในหนังสือ ประชุมศิลาจารึก
สยามภาคที่ ๑ ศิลาจารึก หลักนี้ ศาสตราจารย์

ขอรช เชเกส สันนิษฐานว่า เกิมจะอยู่ที่วัดมหา
 ชาติในเมืองเก่าสุโขทัย โดยมีเหตุที่น่าเชื่อได้ ๒
 ประการ คือประการที่หนึ่ง ในคำจารึกนั้น ได้
 เล่าเรื่องการปฏิสังขรณ์ วัดมหาธาตุไว้โดยยืดยาว
 และอีกประการหนึ่งในศิลาจารึกนครชุม (หลัก
 ที่ ๓) กำนันที่ ๒ บรรทัดที่ ๔๗-๔๘ มีความปรากฏ
 ว่า “กำนันกล่าวคณิสเณรน้อย แลคำอัน
 พิศดารไซ้ร้ กล่าวไว้ในจารึกอันมีในเมืองสุโขทัย
 พระมหาธาตุพน....” ศิลาจารึกหลักที่ ๒ นั้น เก็บ
 นนอยู่^๕ ในพระที่นั่งศิวิไลย์ โมกขพิกุลมานพพิพิธภัณฑสถาน
 แห่งชาติกรุงเทพฯ เหตุที่จะเอาลง^๕ ไปกรุงเทพฯ นั้น
 เกิดขึ้นด้วยมีชาวต่างประเทศขึ้น ไปเที่ยวเก็บ หรือ
 ลางทีถือสิทธิ์นำเอาของโบราณทาง เมืองเหนือไป
 ต่างประเทศเสียด้วย พระบาทสมเด็จพระจุลจอม
 เกล้าเจ้าอยู่หัว จึงมีพระราชดำรัสสั่งให้สมเด็จพระ
 เจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ

เมื่อครั้งยังดำรงพระยศเป็นพระเจ้าน้อยยาเธอกรม
หมื่นฯ และทรงตำแหน่งเป็น อธิบดี กระทรวง
ธรรมการ ให้ศึกษาอ่านตรวจค้นเก็บของโบราณซึ่ง
ควรทรงเห็นอยู่ตามหัวเมืองเหนือ เอามาเก็บรักษา
ไว้ได้ขังในกรุงเทพฯ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาบำราบ
ปรปักษ์ทรงรับบัญชา ทูลขอพระราชทาน แต่งตั้งให้
ร้อยเอกหลวงสโมสรวรรพการ นายทหารช่างใน
กรมมหาดเล็ก คือพลโทพระยาสโมสรวรรพการ
(ทักษิณวิมลรัตน์) คน ๑ กับหลวงกำรัตไพริน ปลัด
กรมกองแก้วจินดา คือ มหาอำมาตย์ตรี พระยา
วิสุทธิยารักษ์ (ทิศ นามะสนธิ) คนหนึ่งเป็นข้า
หลวงขึ้นไปตรวจเก็บของโบราณ ทั่วหัวเมือง
แล้วรวบรวมทั้งทวศศิวิชัย นามมาเก็บรักษาไว้ใน
กรุงเทพฯ

บนชั้นยอดขั้วบันไดมณฑปชั้น มีหลุมสำหรับ
รับเส้าอยู่สี่หลุม แสดงให้เห็นว่าเครื่องบนเป็นไม้

ลักษณะของพระพุทธรูปและมณฑป เป็น แบบของ
สมัยสุโขทัย

หน้ามณฑป “พระอรหัน” นี้มีวิหารย่อมๆ อยู่
วิหารหนึ่ง มีประตูเข้าด้านหน้าหนึ่งประตู ด้าน
หลังหนึ่งประตู ผนังด้านตะวันออกและด้านตะวันตก
กว้าง ๑๑.๕๐ เมตร ด้านเหนือและด้านใต้ยาว
๒๐ เมตร เจาะช่องผนังให้แสงสว่างเข้าเป็นรูป
กากบาท การก่อสร้างใช้อิฐปนแลง คือใช้แลง
เป็นรากและฐาน ผนังก่อด้วยอิฐถือปูน เสาเป็น
แลงถือปูน พระประธานในวิหารนี้เป็นพระพุทธรูป
ปูนปั้น แต่ถูกทำลายเสียหมดแล้ว เหลือแต่ฐาน
ชุกชีให้พอแลเห็นได้ย่างเท่านั้น ส่วนพระอุโบสถ
อยู่ทางทิศใต้ริมทางก่อนถึงมณฑปและวิหารห่าง
กันประมาณ ๘๐ เมตร เป็นพระอุโบสถหลังย่อมๆ
ยังมีเสมาเหลืออยู่ให้เห็นได้ มีประตูเข้าด้านหน้า
ทางทิศตะวันออกเพียงประตูเดียว วัตร้างในจัง-
หวัศสุโขทัยนี้สังเกตได้ว่า พระอุโบสถเล็กกว่า

วิหาร และอยู่ห่างกันเสมอ - เช่น วัดมหาธาตุ
และวัดศรีสว่าง ในบริเวณเมืองสุโขทัยเก่าเป็นต้น

วัดศรีชุมนี้ ได้มีกล่าวถึงในพระราชพงศาว-
ดารกรุงศรีอยุธยาอยู่แห่งหนึ่ง คือในปลายแผ่นดิน
สมเด็จพระมหาธรรมราชา ใน พ.ศ. ๒๑๒๗ บัณฑิต
เมื่อสมเด็จพระนเรศวร มหาราชทรง ประกาศอิสร-
ภาพ ที่เมืองแครงแล้ว ให้เกณฑ์คนหัวเมือง
เหนือไปรบนันทสรราชสังครา แม่ทัพพม่าซึ่ง
กองกำลังอยู่ที่เมืองกำแพงเพชร ครั้นนพระยา
สุวรรณโลกกษัตริย์พระยาพิชัยยังกลัวพม่า เห็นว่าสม-
เด็จพระนเรศวรมหาราชมีพลน้อย ที่ไหนจะตั้ง
แข็งเมืองต่อสู้พระเจ้าหงสาวดีได้ ก็คิดจะเอาตัวรอด
ก็คิดพรวเสียไม่ยอมยกทัพไปตามรับสั่ง ครั้น
สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ขี้โลภพม่า ที่เมืองกำแพง
เพชรไปไค้แล้ว กลัวจะถูกลงโทษก็คิดรับสั่ง
ก็เลยเป็นกบฏ ไปรวมกันคงมีน้อยที่เมืองสุวรรณ-
โลก สมเด็จพระนเรศวรมหาราช เมื่อทรงทราบ

ว่าพระยาสุวรรณคโลกกับพระยาพิชัยเป็นกบฏ ก็ให้
รวมกองทัพพร้อมกันที่เมืองตาก แล้วยกไปทาง
บ้านค่านานทอย ครั้นถึงเมืองสุโขทัย โปรดให้
ตั้งพลับพลาประทับที่ข้างวัดศรีชุม ทรงพระวิทก
ว่าไทยยังไม่เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ที่ยังกลัวพระ
เจ้าหงสาวดีเห็นจะมีมาก จึงให้ตั้งพลิศรีสุปาน-
การ ตักน้ำย้อพระสยมมวงนาคและน้ำพระพิง
โพลีศรีซึ่งนับถือกันว่าเป็นน้ำศักดิ์สิทธิ์ครั้ง พระร่วง
มาทำน้ำพิพัฒน์สัตยา ให้นายทัพนายกองตลอด
จนไพร่พลได้นำทำ สักยัญญูว่าจะต่อสู้ข้าศึก
บ้านเมืองไทยให้เป็นอิสระภาพให้จงได้ แล้วเสด็จ
ยกกองทัพหลวงไปตีเมืองสุวรรณคโลกจนแตก จับ
พระยาสุวรรณคโลกและพระยาพิชัยได้ โปรดให้
ประหารชีวิตเสียทั้งสองคน

นี้เป็นหลักฐานแสดงให้เห็นว่า ในรัชสมัย
แผ่นดินสมเด็จพระมหาธรรมราชา แห่งกรุงศรี
อยุธยา วัดศรีชุมยังเป็นวัดสำคัญอยู่ เป็นวัดที่

มีส่วนสำคัญในการกอบกู้อิสรภาพของไทย ใน
สมัยกรุงศรีอยุธยาถึงได้กล่าวมาแล้วข้างต้น แต่
เป็นที่น่าเสียดายที่ไม่สามารถจะบรรยายได้ว่าพลับ
พลาที่ประทับของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชตั้ง
อยู่ตรงไหนแน่ และบริเวณวัดศรีชุมก็ถูกขุดถูก
ฟั่นเสียดึงยื้อไม่มีชิ้นดี ยังคงเหลือแต่มีฉาบปูน
เป็นชั้นเอกอยู่หลังเคียว ซึ่งก็ยังมิผู้กระทำให้หายไป
หนา ยังชอบชุกทำลายอยู่อีก ขณะนั้นทางราช
การได้ซ่อมเพื่อรักษาไว้ให้อนุชนของชาติไทยได้
เห็นฝีมืออันน่าอัศจรรย์ของบรรพบุรุษต่อไปอยู่แล้ว
ถ้ามีศพหลงเหลือทำลายเมื่อใด ก็นับว่ากรุง
สุโขทัยเก่าซากสิ่งที่ควรหวัดแก่งถูกหลานไปอีก
อย่างหนึ่ง

ข้อควรคิดเกี่ยวกับกรุงสุโขทัย

ของ

ก. อมาตย์กุล

(คัดจากวารสารศิลปากร ปีที่ ๑ เล่ม ๑)

พอลำดับที่เกี่ยวกับกรุงสุโขทัย จะเป็นใน
เชิงประวัติศาสตร์ก็ คำนานาก็ หรือศิลปก็
ท่านผู้บรรยายท่านมักจะออกอุทานว่า “อ้อ รู้แล้ว
มันก็เรื่องเก่าที่เขาเขียนกันมาแล้วทั้งนั้น” ข้าพ-
จึงมาจินตนาการว่า ถ้าจะเขียน เรื่องประวัติ
ศาสตร์ของกรุงสุโขทัย หรือเรื่องอื่นๆ ซึ่งเข้าหาก
กับท่านผู้เคยเขียนกันมาหลายต่อหลายท่านแล้ว
ก็จะไม่เกิดประโยชน์อย่างใด จึงเลียงเขียนเป็น
เชิงเสนอข้อคิดในปัญหาที่ยังไม่เคยมีผู้ใดนำเสนอ
แต่ถ้าจะนำปัญหาต่างๆ ที่ข้าพเจ้านึกคิดไว้มาก

แฝงในหนังสือเล่มนี้ทั้งหมดแล้ว เข้าใจว่าคงจะ
ไม่มีหน้ากระดาษเพียงพอสำหรับ เรื่องของข้าพเจ้า
เช่นแน่ เพราะฉะนั้นจึงขอเสนอข้อคิดแต่เพียง
ย่อ ๆ เพื่อขอให้ท่านผู้รู้ทั้งหลายได้ช่วยกันขบคิด
ต่อไป เมื่อช่วยกันคิดช่วยกันค้นหายุคนเข้า
ข้าพเจ้าแน่ใจเหลือเกินว่า ประวัติศาสตร์ของกรุง
สุโขทัยยังเลือนลางอยู่ในปัจจุบันนี้ จะต้อง
กระจำง แง่ง ชนสักรวันหนึ่ง ในอนาคตอันใกล้เป็น
แน่

นักประวัติศาสตร์และนักโบราณคดี ตลอดจน
นักศิลปะที่มีใจรักศิลปะของกรุงสุโขทัย น่าจะขอบ
คุณท่านจอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี
เป็นอย่างมาก ที่ได้สั่งแต่งตั้งคณะกรรมการชน
คณะหนึ่ง เพื่อบริหารปฏิสังขรณ์เมืองสุโขทัยเก่า
ให้กลับฟื้นคืนชีวิตชนชองกรุงหนึ่ง การฟื้นฟูเมือง
สุโขทัยเก่าคราวนี้อาจกล่าวได้ว่า ไม่มีสมัยใดจะ
เทียบเทียมได้ เพราะได้จัดทำมีการதாகดางและ

ชุกแต่งโบราณสถาน บุรณะสิ่งที่ปรักหักพังให้คง
ทนต่อสภาพดินฟ้าอากาศของประเทศไทย ทัก
ถนนหนทางเข้าไปยังโบราณสถาน เพื่อให้ประชา
ชนเข้าไปชมใกล้สะดวก ชุกตลอดสระต่าง ๆ ที่คน
เขิน ปลูกไม้ดอกและไม้ผล และยังมีงานอื่นๆ
อีกหลายอย่าง ซึ่งคณะกรรมการกำลังดำเนินการ
อยู่ และก็ในโอกาสนั้นเองนับว่าเป็นโชคอันประ
เสริฐของข้าพเจ้า ที่ได้ไปเห็นโบราณสถานใน
เมืองสุโขทัยเก่าใกล้ชุกอีกครั้งหนึ่ง การไปเมือง
สุโขทัย เก่าครั้งหลัง ที่สุด เมื่อวันที่ ๖ กันยายน
๒๔๘๖ นี้ข้าพเจ้ามีโอกาสดำเนินเข้าไปพินิจพิจารณา
โดยตลอด ทำให้เกิดความรู้และความนึกขึ้นใหม่
อีกหลายอย่างหลายประการที่เกี่ยว แต่ปัญหา
เหล่านี้ข้าพเจ้าไม่สามารถจะนำมาเสนอได้ทั้งหมด
แม้จะเสนอปัญหาแต่เพียงเรื่องหนึ่ง ๆ ให้ละเอียด
พิสดาร ก็ไม่สามารถจะทำได้เพราะมีเวลาจำกัด
อย่างหนึ่ง และอีกอย่างหนึ่งเชื่อว่าคงไม่พ้น

กระต่ายเหลือสำหรับข้าพเจ้าเองเพียงนั้น เพราะ
 ฉะนั้นข้าพเจ้าจึงขอก้าวแต่เพียงย่อๆ พอให้เป็น
 ข้อคิดสำหรับท่านผู้ใฝ่ในอันที่จะนำไปพิจารณาต่อ-
 ไป ปัญหาต่างๆ มีดังนี้

๑. เราทราบกันเป็นส่วนมากแล้วว่า ชาว
 ไทยในสมัยกรุงสุโขทัย และ กรุงศรีอยุธยา ไม่ได้
 เรียกชื่อ ประเทศว่าประเทศสยามหรือประเทศไทย
 เลย ชื่อสยามนั้นเป็นชื่อที่ชาตินั้นเขาคงให้เรา
 โดยกำหนดเขาภูมิประเทศเป็นสำคัญ (คำแปล
 คำว่า สยามนี้ มีบางท่านทำไว้แล้ว ข้าพเจ้า
 ไม่จำเป็นต้องนำมาสาธยายอีก) ส่วนเชื้อชาติ
 นั้นเราเป็นไทย และเรียกตัวของเราเองว่าไทยมา
 ตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ และยังคงเรียก
 กันอยู่จนกระทั่งทุกวันนี้ เพราะฉะนั้นจึงมี
 ปัญหาว่าในสมัยสุโขทัยเราเรียกชื่อประเทศของ
 ของเราว่าประเทศสยามหรือเมืองสยามหรือเปล่า เท่า
 ที่ตรวจดูในศิลาจารึกของกรุงสุโขทัย ตลอดจน

หนังสือเก่า ๆ ยังไม่เคยพบว่าไทยเราเรียกชื่อประเทศของคนว่าสยามเลย แต่ถ้าไม่เรียกชื่อว่าสยามแล้ว เราเรียกขานกันอย่างไร เรียกเมืองสุโขทัยเลย ๆ หรือว่ามีคำอื่นใดเพิ่มเติมเข้าไปอีก ขัณฐานนี้แม้จะไม่ใช่ของยากนัก แต่ก็ไม่ควรจะผ่านพ้นไปเสียง่าย ๆ

ข้าพเจ้าได้ตรวจสอบดูในศิลาจารึก ของกรุงสุโขทัยหมดทุก ๆ หลัก เห็นมีตอนที่กล่าวถึงส่วนรวม คือกล่าวถึงประเทศ ไม่ได้เรียกเมืองสุโขทัยเลย ๆ เรียกควบกันไปกับเมืองศรีสัชนาลัยทุกคราวไป จึงทำให้เกิดความคิดว่าในสมัยสุโขทัยคงจะเรียกชื่อสุโขทัยว่า “เมืองศรีสัชนาลัยสุโขทัย” กระจ่าง ? หลักฐานเหล่านี้มีปรากฏอยู่ในศิลาจารึกหลายหลักทีเดียว ข้าพเจ้าจะขอคัดมาเสนอทั้งต่อไป

“๑๒๑๔ ศก ปีมะโรง พ่อขุนรามคำแหง

เจ้าเมืองศรีสังขนาถย์สโชทัยนี้ ปลุกไม่ตาลได้
สืบสืเข้า....” จารึกกรุงสโชทัยหลักที่ ๑

“ใช้วันสวคธรมพ่อขุนรามคำแหง เจ้า
เมืองศรีสังขนาถย์สโชทัย ชนนง เหนือ ชะการ
หิน....” จารึกกรุงสโชทัยหลักที่ ๑

“พ่อขุนรามคำแหง ลูกพ่อขุนศรีอินทรา-
ทิตย์ เป็นขุนในเมืองศรีสังขนาถย์สโชทัย ทั้ง
มากาวลาวและไทย.....” จารึกกรุงสโชทัย
หลักที่ ๒

“แล้วพ่อ ขุนผา เมือง เขา พล เมือง ราก
เมืองสากอไค..... ศรีสังขนาถย์สโชทัย ขอม
สมาคโชลญ ลำพงรบ....” จารึกกรุงสโชทัย
หลักที่ ๒

“พระยาภาไทยราชผู้เป็นลูกพระ ยาเลอไทย
เป็นหลานแก่พระยารามราช เมื่อไคเสวยราชย์
ในเมืองศรีสังขนาถย์สโชทัย ไคราชาภิเษก....”
จารึกกรุงสโชทัยหลักที่ ๓

“เสด็จเสวยราชสมบัติใน ศรัทธินาถยัสสโ-
ทยไค ๒๒ ปี...” จารึกกรุงสโขทัยหลักที่ ๔

“เมื่อสิ้นพระชนม์... ไทยบุรีพระยาก็
ขึ้นเสวยราชย์ในเมืองศรัทธินาถยัสสโทยไค แทน
แทนพ่อ....” จารึกกรุงสโขทัยหลักที่ ๕

“ลักษณะ... ไทยผู้... พ.... เมืองศรั-
ทธินาถยัสสโทยไค หากคุณสังขยาตราไว้ใส่ ๑๒
.....” จารึกกรุงสโขทัยหลักที่ ๘

ถ้าจะเรียกชื่อซึ่งจะให้มีความหมาย แต่
เฉพาะเมืองสโขทัยหรือเมือง ศรัทธินาถยไค แต่เพียง
เมืองเดียว ก็ไม่จงใจจะให้มีความหมายรวมกัน
ทั้งประเทศ ก็กล่าวแต่เฉพาะเมืองนั้น ๆ แต่เพียง
ชื่อเดียว ก็กล่าวว่าเมืองสโขทัยหรือเมืองศรัทธินาถยไค
ไม่ได้เรียกควบกันว่า “ศรัทธินาถยัสสโทยไค” ตัวอย่างที่เรียกชื่อว่าเมืองสโขทัย เมืองศรัทธินาถยไค อันยังแสดง ว่าจงใจกล่าว จากเมืองนั้น ๆ
โดยเฉพาะ มีปรากฏอยู่ในศิลาจารึกหลายแห่ง

ท่เกยว แต่ถ้าข้าพเจ้าจะยกตัวอย่างมาแสดงในที่
นี้ควยเกรงว่าจะไม่ได้พุดถึงเรื่องอื่น เพราะฉะนั้น
จึงขอคไว้ ถ้าผู้สนใจต้องการทราบโดยละเอียด
ขอไปรคตรวจดูในหนังสือประชุมศิลาจารึก ภาค ๑
ต่อไป

๒. เราทราบกันอยู่เป็นของธรรมดาแล้วว่า
เมืองภาค เมืองบางยาง เมืองสระหลวง เมือง
เมืองสองแคว เมืองเซลียง เมืองศีขราลัย เมือง
แฉ่ง เมืองบางซ่ง เมืองฉอด เมืองซำกระว
และแม่เมืองสุโขทัยเอง ก็ตั้งมาก่อนสมัยกรุงสุ-
โขทัย แต่มีผู้ใดเคยไค้ตรวจสอบดูซากเมืองไย-
ราณเหล่านี้ให้ค้ลคหรือไม่ว มีค้ลคปกรรมสมัยก่อน
กรุงสุโขทัยเหลืออยู่ในเมืองไค้บ้าง และไยราณ
สถานอื่นๆ มีรูปร่างเป็นอย่างไร และไค้ใน
เมืองเหล่านั้นมีค้ลคาศนาอะไร ภา

ปัญหาในชั้นนี้ ข้าพเจ้าก็ยังตอบตัวเองไม่ได้
ทั้งหมดเหมือนกัน เพราะข้าพเจ้าก็ยังไม่มีโอกาส

ไ้ไปสำรวจ ตรวจค้น เมืองโบราณ เหล่านั้นให้ถ้วน
ทั่วทุกเมือง และบางเมืองก็ยังไม่พบ เช่นเมือง
รากเป็นต้น การจะเขียนประวัติศาสตร์ของกรุง
สุโขทัยให้ละเอียดพิสดาร ก็จำเป็นต้องมีการสำ
รวจตรวจค้นเมืองโบราณทั้งกล่าวนี้ให้ถถ้วน การ
เขียนประวัติศาสตร์ในสมัยโบราณ อันไม่มีหนังสือ
เก่าสำหรับตรวจค้นไ้เพียงพอนั้น จำเป็นจะต้อง
อาศัยโบราณสถาน หรือโบราณวัตถุเป็นเครื่อง
ช่วยเหลือกัวย จึงจะทำให้ข้อเคลือบคลุมกระ้าง
แจ้งขึ้น . ถ้ามีว้แต่ไ้กันเองแล้วก็มีแต่ทาง
ผิดไ้มากมายที่เกยว . ปัญหาอันเป็นเรื่องใหญ่
ดูเหมือนจะยังไม่มีผู้ไ้เคยคิดทำให้คลอก ขำพ-
เจ้าจึงไ้ใคร่จะขอเสนอนักประวัติศาสตร์ และนัก
โบราณคดี เพื่อไ้ไปรคช่วยกันสำรวจตรวจค้น
และเผยแพร่เรื่องราวของเมืองเหล่านั้นต่อไปกัวย

๒. ก่อนที่กรุงสุโขทัยปรากฏว่า กษัตริย์
ขอมไ้ส่งข้าหลวงออกมาปกครอง เมืองสุโขทัย

ข้าหลวงขอมคนนั้นเป็นทหารด้วย ปรากฏในศิลา
จารึกของกรุงสุโขทัยว่าชื่อ “โกลญลำพอง” พ่อ
ขุนบางกลางท่าว เจ้าเมืองบางยาง กับพ่อขุนผา-
เมือง เจ้าเมืองราด ได้คบคิดกันชิงอำนาจจาก
ขอม โดยยกกองทัพเข้าต่อสู้กองทัพของโกลญ
ลำพอง ทั้งรักษาเมืองสุโขทัยแตกพ่ายหนีไป พ่อ
ขุนผาเมืองเจ้าเมืองราดยกกองทัพเข้าตีหักเมืองสุ-
โขทัยได้ก่อน ทำไมไม่ตั้งตนเป็นกษัตริย์ กลับ
นำกองทัพของตนออกจากเมืองสุโขทัย แล้วเชิญ
พ่อขุนบางกลางท่าว ให้ยกกองทัพเข้าไปในเมือง
ทั้งนี้แม้จะมีเหตุผลที่ทำให้สันนิษฐานได้ว่า เนื่อง
จากพ่อขุนบางกลางท่าว เป็นต้นคิดที่จะชิงอำนาจ
จากขอม และพ่อขุนผาเมืองเป็นแค่เพียงคู่ปรึกษา
เท่านั้นก็ได้ประการหนึ่ง อีกประการหนึ่ง พ่อขุน
ผาเมืองเป็นผลผูกใจในกษัตริย์ขอมอยู่ ทั้งกษัตริย์
ก็โปรดปรานถึงกับประทานพระขรรค์ และยอมยก
ธิดาให้เป็นชายาของพ่อขุนผาเมืองด้วย เช่นนั้นถ้า

พ่อขุนผาเมืองจะตั้งตนเป็นกษัตริย์เสียเอง ก็เกรง
จะเป็นทรงเกียรตของประชาชนพลเมืองก็ได้ แต่น่า
จะมีปัญหาอันใดนอกเหนือไปจากนี้หรือไม่ ขอ
เชิญชวนท่านผู้รู้ และผู้สนใจได้โปรดพิจารณา
ต่อไป

๕. ความที่สมเด็จพระมหาจักรพรรดิราชาน-
ภาพทรงสันนิษฐานว่า เมืองสุโขทัยเดิมน่าจะตั้ง
อยู่ทั่วทิศพระพายหลวง เพราะยังปรากฏคันคูอยู่
กระทั่งทุกวันนี้ สำหรับบริเวณวัดพระพายหลวง
นั้นเท่าที่ข้าพเจ้าได้ไปสำรวจแล้ว ก็รู้สึกว่าจะ
เป็นเมืองได้ เพราะมีคูล้อมรอบตามแบบเมือง
โบราณทั้งหลาย ถ้าคูนี้มีทางน้ำติดต่อกับคลอง
น้ำโจนตรงข้ามตรงข้ามตะวันออกเฉียงเหนือ และ
คลองน้ำโจนนี้ไหลไปบรรจบ กับแม่น้ำแม่ลำพัน
ตามทิศตะวันออกของเมืองสุโขทัย ในบริเวณนี้
ยังมีซากปรางค์ของขอม ปรากฏอยู่ เป็นปรางค์

๓ องค์ แต่อีก ๒ องค์นั้นลงไปหมดแล้ว คงเหลือ
 ที่ยังพอเป็นรปร้างอยู่แต่เพียงองค์เดียว นอกจาก
 ปร้าง ๓ องค์นั้นแล้ว ยังมีวัดที่เรียกกันว่าวัดพระ-
 นอน เป็นวัดใหญ่โตสร้างติดอยู่กับปร้าง และมี
 ชาววัดอยู่ต่อนอกหลายวัด

เท่าที่ข้าพเจ้ามีโอกาส ไปสำรวจ ครังหลังที่
 สุดเมื่อเดือนกันยายน ๒๔๕๖ ทำให้เกิดความกึ
 ข็นว่า เมื่อพ่อขุนบางกลางท่าว ราชากิเษกเป็น
 พระราชาธิบดีครองกรุงสุโขทัยนั้น น่าจะกระทำ
 ที่เมืองนี้ หรือที่ไหน เมืองสุโขทัยเก่าที่ยังเหลือ
 ซากอยู่บัดนี้ จะต้องเป็นเมืองที่สร้างขึ้นในภายหลัง
 ที่พ่อขุนบางกลางท่าวยึดอำนาจได้จากขอม
 แล้วอย่างไม่ต้องสงสัย แต่จะสร้างขึ้นในรัชสมัย
 ของพระมหาจักรีวงศ์ใด เป็นเรื่องที่น่าจะพิจารณา
 กันต่อไป แต่ข้าพเจ้าขอเสนอเพื่อเป็นข้อคิด
 สักหน่อยว่า ถ้าพ่อขุนบางกลางท่าว ยึดอำนาจจาก
 ขอมได้ในราว พ.ศ. ๑๘๐๐ แล้ว ระยะเวลา

รัชกาลของพ่อขุนบางกลางท่าว ก็ยพ่อกษัตริย์
เมืองกัมเพียง ๒๐ ปีเท่านั้น ต่อจากนั้นก็เว้นระยะ
เวลาของพ่อขุนรามคำแหง และใน ระยะ ทั้งตัว
ใหม่ๆ นั้นกำลังไพร่พลจะมีเพียงพอที่จะสร้างเมือง
ขนาดใหญ่ขึ้นได้หรือไม่

๕. เมืองสุโขทัยที่สร้างขึ้นใหม่ ในสมัย
กรุงสุโขทัยนั้นใหญ่กว่าเมือง สุโขทัยเดิม ที่วัดพระ
พายหลวง ถึง ๘ เท่า กำแพงชั้นในก่อด้วยศิลา
แลง ย้อมก่อก่อด้วยศิลาแลง ส่วนกำแพงชั้นนอก
อีก ๒ ชั้นเป็นคันดิน มีคูกว้างใหญ่ เมื่อใดจาก
ทางเสด็จเรียบรอยแล้ว ข้าพเจ้าจึงได้ทราบว่า
คูและกำแพงทั้ง ๓ ชั้นนั้นมีมาแต่เดิม ตั้งแต่สมัย
สร้างกรุงสุโขทัย มิใช่สร้างขึ้นใหม่ ในสมัย
กรุงศรีอยุธยา เพื่อกันย่นใหญ่ดังที่บางท่านเข้าใจ
ที่ชุกชุมจนกว้างใหญ่ ก็เพราะจะกักกั้นน้ำไว้ใช้ใน
ฤดูแล้ง ได้พบบางบรรยายนำมาจากเขาสะพานหิน
ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันตกของเมืองสุโขทัย และมี

“สรีภกษ” คือทวนขตำก่นนำไวทกำแพงเมอง
 ทางทิศใต้ทว้ย ทำนย่นค่งจะสร้งชนสำหรับยัก
 นำไวให้เต็มอยู่เสมอ เพื่อยองก่นซำคักให้เขาค
 ใต้โดยยากประการหนึ่ง และเพือสงวนน้ำไว้ใช้
 ในฤดูแล้งทว้ย น้ำทตกเขำมาในคุเมืองนั ก้ทำ
 ท่อให้ไหลลงไปสู่สระพ้งซึ่งเป็นสระใหญ่ซุกไว้ตาม
 วกต่าง ๆ ซึ่งอยู่ในกำแพงเมืองทกวก และมีอช
 น้ำเล็ก ๆ กรทว้ยอยู่สำหรับเป็นทกรอนำจากสระ
 พ้งอกที่หนึ่ง ทงนค่งจะเอำไว้สำหรับใช้เข่นน้ำ
 วยประทาน เพราะฉะนั้น จึงนำเขือไคเข่นอย่าง
 มั่นม่นว่า เมืองสโชทยจะเป็นเมืองที่ไม่ก่นการ
 นำเลย

เมืองสโชทยทียวิมรณถึงขนาดนี้ เกิดชน
 ในสมัยกษัตริย พระชงคไค เป็นปัญหำ ที่น่าจะ
 วิญฉลย อันที่จริงเรองนัก็ไมเป็นปัญหำทจะคอย
 ยากเท่ำไคนัก็ แคจะค้องยกหลักฐานชนพิสุจน์
 มากมาย ถ้าข้าพเจ้าจะคอยเสียบในทณ เกรงจะ

เป็นเรื่องยืดยาว จึงขอเสนอให้ผู้สนใจช่วยกันขบ
คึกกันไปพลางก่อน

๖. สุวณฺเณน ปราสาท ที่กำลัง ขุดกัน อยู่ใน
ปัจจุบันนี้เป็นอะไรแน่ ส่วนตัวกำหนดกันไม่ต้อง
สงสัยว่าจะเป็นคักไปไม่ได้ ต้องเป็นเครื่องไม้อย่าง
แน่นอน แต่รูปร่างเครื่องบนของคานหัดหรือปรา
สาทราชฐานในครั้งนั้นจะเป็นอย่างไร และปลูก
สร้างบนฐานเนินที่กำลังขุดกันอยู่ในปัจจุบันนี้ หรือ
ว่าจะปลูกอยู่ในที่อื่น ขอเชิญท่านผู้ช่วยกันสำรวจ
ตรวจค้นต่อไปด้วย

๗. พระศรีรัตนมหาธาตุที่อยู่กลางเมืองสุ
โขทัยนั้น จะเป็นของสร้างขึ้นในสมัยพ่อขุนราม
คำแหง โดยเขาแยกอย่างมาจากเจดีย์ทองเงิน หรือ
ว่าสร้างขึ้นในสมัยก่อนพ่อขุนรามคำแหง แล้วมี
ผู้ต่อเติมเสริมแต่งให้มีรูปร่างที่เห็นอยู่ในปัจจุบัน
นี้ เท่าที่ข้าพเจ้าได้ตรวจดูปรากฏว่าพระศรีรัตน
มหาธาตุนี้มียอดต่อเติมเสริมแต่ง อาจจะดังต่อไปนี้

โดยที่เกยว่า ทิศรณน ๗ เชนของทิสรางหรือ
เพิ่มเติมขึ้นใหม่ แม่เจกยทลธมพระศัรวรคณมหา
ชาตักซ์ช่อมและเสริมกันขึ้นใหม่หลายครั้ง ถ้าวัค
นชคแตงเรยบรชยแล้ว ข้าพเจ้าจะเขียนเรองราว
โดยละเอียก เพื่อเสนอให้ผสนใจ พิจารณา อักครั้ง
หนึ่ง ในชั้นนขอเสนอคัลยน์เพื่อไ้ไปคร่วม
พิจารณาด้วย

๘. พ่อขุนรามคำแหงเสวยราชย์มาไค้ ยัง
ไม่มีผู้ใดคิดค้นได้ ข้าพเจ้าใคร่จะขอเสนอแ
เพื่องานตนของการตรวจสอบก่อนว่า ตามความ
ในศิลาจารึก กรุงสุโขทัยหลักที่ ๑ ตอนที่ว่า
“๑๒๑๔ คัก บั่มะโรง พ่อขุนรามคำแหง เจ้า
เมืองศรีสุขานาถยสุโขทัย ปลุกต้นตาลได้สิบสี่
เขา.....”

ลองเฮา ๑๔ ไปทย ๑๒๑๔ คงเหลือ ๑๒๐๐
 ศกนเป็นมหาคักราช ถ้าทำให้เป็นพทชคักราช
 ก็บวกด้วย ๖๕๑ เป็น พ.ศ. ๑๘๘๑ บันจะเยนบก

พ่อขุนรามคำแหงเสวยราชย์ไ้หรือไม่ อยากจะ
เสนอท่านผู้ช่วยกันพิจารณาต่อไป

๕. เมื่อพ่อขุนบางกลางท่าวราชานิเขกเป็น
พระมหากษัตริย์ครองกรุงสุโขทัยแล้ว พ่อขุนผา-
เมืองกลับไปอยู่ที่ไหน ไปอยู่เมืองวาคอย่างเดิม
หรืออย่างไร ปรากฏว่าตระกูลของพ่อขุนผาเมือง
อยู่ในเมืองศรีสัชนาลัยมาแต่เดิม และสมเด็จพระ
มหาเถร ศรีศรีท้าวราชฯ พำนักที่วัดถนนลงที่ปสาม
เป็นเจ้า ตามความในศิลาจารึกหลักที่ ๒ ว่าเป็น
บุตรของพระยาคำแหง เป็นหลานพ่อขุนผาเมือง
ก็ควรจะอยู่ในเมืองศรีสัชนาลัย จะเป็นไปได้หรือไม่
ว่าพ่อขุนผาเมืองคงจะไม่กลับไปครองเมืองวาคอก
เพราะ คนใหญ่ คนโต ที่คบคึกกัน อยู่ประเทศไ้แล้ว
จะ ขอมเข้าไปอยู่เมืองเล็กเมืองน้อย ที่ห่างไกล ทาง
คมนาคม ไ้ก็มีไ้สร้างสรรคอะไรไ้เป็นที่ระลึก
ในความกิตติความชอบอันออกฤทธิ์ของคนที่เสียเลยเช่น
นี้จะเป็นไปได้หรือไม่ ? และเมื่อพ่อขุนผาเมืองไม่ไ้

กลับไปอยู่เมืองวากจะไปอยู่เมืองไก จะอยู่ที่
เมืองศรีสุชนาลัย ซึ่งเป็นนคร คู่กันกับ นครสุโขทัย
มาแต่ดั้งเดิมจะไคหรือไม่ ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้
เป็นการสมควรอย่างยิ่งที่นักประวัติศาสตร์จะไคขบ
คิกกันต่อไป

๑๐. ตามความ ในศิลาจารึก กรุงสุโขทัย
หลักที่ ๑ ทว่า “เมืองทวนอนเมืองสุโขทัยมี.....
.....นำโคกมีพระชะพงฉั เทพคาในเขาอันนั้น เป็น
ใหญ่กว่าทุกฉัในเมืองนี้ จนฉัโคกเมืองสุโขทัยนี้
แล้ว ไหว้ศพลูก เมืองนเทียงเมืองนค ฉัไหว้ศ
พลูก ฉัในเขาอัน (นั้น) มีคัมเกรง เมืองนทหาย”

เรื่องนำโคกยังไม่เคยมีผู้ไคให้คำแปลไว้ ถ้า
จะแปลตามตัวก็แปลว่า “น้ำสูง” หรือน้ำในที่สูง
คงจะหมายความว่าเขื่อนน้ำตกก็ได้ สำหรับเรื่องนำ
โคกนี้คงจะมีอย่างท่านเห็นว่าย่านักกระมัง จึงไค
ไคผ่านเลยไปเสีย มิไคสำรวจตรวจสอบให้แน่ชัด
ว่าคืออะไร และอยู่ที่ไหน แต่สำหรับข้าพเจ้าเอง

ก็ยังไม่ได้สำรวจ ทรวจค้น โดยละเอียด จึงขอ
 ระวังไว้ยังไม่พิจารณาในทันที

ส่วนพระชะพงผู้ถูกขังเหมือนกัน ศาสตราจารย์ บอร์ช เซเคส์ ผู้เชี่ยวชาญในการอ่าน
 จารึกภาษาโบราณ ก็มีได้แปลว่าคืออะไร เท่าที่
 ทราบกันมากก็ทราบแล้วว่า “ชะพง” เป็นภาษาเขมร
 แปลว่า “สูง” ส่วนนั้นคงไม่มีความหมายเหมือน
 อย่างคำว่า “ผี” ในปัจจุบันนี้ เพราะปรากฏข้อ
 ความในศิลาจารึกหลักเดียวกันนี้เองขยายความต่อ
 ไปอีกว่า “เทพกานในเขื่อนนั้น” และศิลาจารึก
 กรุงสุโขทัยหลักที่ ๒ ก็กล่าวว่า “เมื่อก่อนผา
 เจ้าเมืองศรีโสธรปุระ ให้ลูกสาว ชื่อนาง สขร มาหา
 เทว.....” เช่นนี้แสดงให้เห็นคำว่า “ผี”
 ในครั้งสุโขทัย ไม่ได้หมายความว่าเข็นยี่ศาจอย่าง
 ในปัจจุบันเลย แต่เป็นเทพยดาซึ่งอยู่ในที่สูง คือ
 อยู่บนสวรรค์ และเมื่อเดิมคำว่า “ฟ้า” ลงไปอีก

กลายเป็นพระเจ้าแผ่นดิน เป็นบุคคลสูงสุดของ
ประเทศซึ่งทุกคนต้องเคารพและเมตตาได้

ลัทธิอณิสตางเทวดา ซึ่งเรียก ตามภาษาฝรั่ง
ว่า Animism นี้ เป็นลัทธิของมนุษยนิยมมาแต่ดึก
เกิม ชาวไทยเราก็นับถือสืบเนื่องกันเรื่อยมา แม้
จะไ้รับคติทางพระพุทธศาสนาเข้าไว้แล้ว ก็ยังไม่
ละทิ้งลัทธิอณิสตางเทวดานี้ จะเห็นได้ว่าพ่อเมือง
สุโขทัย ทุก พระองค์ จะ ต้อง เช่น พลธิบวงสรวง
เทพยดา อันสิ่ง สติง อยู่ในเขา จากเบื้องหัวนอน
ของเมืองให้ถูกต้องตามพิธีการ ถ้ามีละนั้นย่าน
เมืองก็จะไม่อยู่เย็นเย็นสุข และเทพยดาก็จะไม่คุ้ม
เกรงรักษา

แต่พระชะพงษณน จะมีตัวจริงหรือไม่ เป็นของ
ที่น่าคิด สำหรับข้าพเจ้ามีความเห็นว่า ชาวตะวันออก
ออกส่วนมากนิยมสร้างรูปเคารพตามลัทธินิยมของ
คนมานมนาน ถ้าถือว่าเป็นประเพณีนิยมเช่นนี้
น่าจะสร้างพระชะพงษณนเป็นรูปเคารพด้วย พระ

พระพุทธรูปจะทำเป็นรูปเทพยดา แต่จะทำรูป
 ร่างหน้าตาอย่างไร เป็นผู้หญิงหรือผู้ชาย จะ
 จำหลักด้วยศิลา กล้วยไม้ หรือจะหล่อด้วยโลหะ
 อย่างใดอย่างหนึ่งนั้น เป็นเรื่องที่น่าจะไต่หีบยก
 ขึ้นพิจารณาต่อไป โดยเฉพาะรูปพระพุทธรูปนั้นใน
 ปัจจุบันอยู่ที่ไหน รูปแม่ย่าซึ่งอยู่ในศาลแม่ย่าที่
 เมืองสุโขทัยไหม่เดิวนั้น จะเป็นพระพุทธรูปใด
 หรือไม่ว่า

เมื่อได้ตรวจภูมิประเทศของกรุงสุโขทัย
 แล้ว จะเห็นได้ว่าทางทิศตะวันตกและตะวันตก
 เฉียงใต้มีภูเขาใหญ่น้อยหลายลูกติดกันเป็นผืนไป
 และเมื่อสมเด็จเจ้าฟ้า กรมหลวงพิษณุโลกฯเสด็จ
 ไปตรวจการที่เมืองสุโขทัย เมื่อเดือนกุมภาพันธ์
 ร.ศ. ๑๓๑ (พ.ศ. ๒๔๕๕) ทรงบันทึกไว้ในเรื่อง
 ความเห็นเรื่องกำเนิดของเมืองสวรรค์โลก สุโข-
 ทัย ตอนหนึ่งว่า “มีพยานชัดที่กล่าวว่าย่องหัว
 นอนมีพระพุทธรูปอยู่ที่เขาอนันน ทางเหนือ

เมืองสโโขทัยไม่มีภูเขานลูกเกี้ยว ส่วนทางใต้มี
ข้าไปหาเทวรูปไค้อยู่ในเพิงหินค้ำย กูจะเป็นชะพง
พิเทพยคาเนไม่มีปัญหาเลย ”

สำหรับรูปแม่ย่า จะเป็นองค์เดียวกัน กับพระ
ชะพงผิหรือไม่นั้น ข้าพเจ้าจะไม่ขอวินิจฉัยในที่นี้
เพราะ นักโบราณคดีทุกคน ย่อมจะลง ความเห็นได้
ทันทีว่าจะเป็นไปได้หรือไม่ โดยสังเกตรูปร่าง
ซอกทรงและฝีมือช่าง ส่วนรูปพระชะพงผินนั้นมี
ลักษณะอย่างไร ในปัจจุบันยังอยู่ที่ไหน และพระ
ชะพงผิองค์ที่ สมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมหลวงพิษณุโลกฯ
ทรงกล่าวว่า ได้พบที่เพิงหินนั้น เคยขวนยังอยู่หรือ
เปล่า ปัญหาเหล่านี้ควรจะช่วยกันสำรวจตรวจค้น
ต่อไป

ปัญหาต่าง ๆ นอกเหนือไปจากนี้ยังมีอีกมาก
มาย แต่เท่าที่ข้าพเจ้าหยิบยกขึ้นมาเสนอเพียง
๑๐ ข้อก็เห็นว่ายากยาวพอสมควรแล้ว จึงขอยุติ

ลงแต่เพียงเท่านั้น ข้าพเจ้าหวังเป็นอย่างยิ่งว่า ถ้า
 ได้ช่วยกันหยิบยก ปัญหา เหล่านี้ ขึ้น พิจารณา เป็น
 ข้อ ๆ ไปตามถนัดของแต่ละท่าน ก็จะทำให้เรื่อง
 รว ของกรุงสุโขทัยกระว้างแจ่มขึ้น จึงขอฝาก
 ท่านผู้อ่านทุก ๆ ท่านได้โปรด ช่วยกัน ชวนคิดต่อไป
 การช่วยกันคิดค้นนี้มีไว้แต่จะเกิดประโยชน์เฉพาะ
 ตัวข้าพเจ้าหรือผู้สนใจเพียง ๒-๓ คนเท่านั้น แต่
 อาจ จะเกิด ประโยชน์ แก่ ประเทศ ชาติ อย่างใหญ่
 หลวงที่เกีย

สำนักหอสมุด

พิมพ์ที่โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม ๒๖๓ ถนนพระราม ๖
สะพานอรุณพงษ์ รอย ๒ พระนคร.
นายวราต รุ่งเรืองธรรม ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา ๒๔๕๘
